

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU
Kandidatexamensarbete, 15 hp

Medborgardialog i stadsförnyelseprojektet H+

Förhållningsätt och arbetsätt

Emelie Romé
Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och
jordbruksvetenskap
Område Landskapsarkitektur, Sveriges
Lantbruksuniversitet (SLU) Alnarp
Landskapsarkitektprogrammet
2012-05-23

SLU, Sveriges Lantbruksuniversitet
Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och
jordbruksvetenskap
Område Landskapsarkitektur

Författare: Emelie Romé

Titel (sve): Medborgardialog i stadsförnyelseprojektet H+ -
Förhållningssätt och arbetssätt

Titel (eng): Citizen Dialogue in the urban renewal project
H+ - Attitudes and practices

Nyckelord: H+, Helsingborg, stadsplanering, medborgardialog,
delaktighet, demokrati, kommunikation

Handledare: Måns Norlin, Område Landskapsarkitektur, SLU
Alnarp

Examinator: Anders Larsson, Område Landskapsarkitektur, SLU
Alnarp

Kurstitel: Kandidatexamensarbete i Landskapsplanering

Kurskod: EX0650

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Serienamn: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2012

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet

Framsidas bild:

H+ modellen – en visionsbild av ett framtida Helsingborg, våren 2012.
(Foto: Emelie Romé, 2012-05-04)

Abstract

In Sweden, consultation meetings must be held by law in the development of plans, such as master plans and detailed master plans. However, work and approach regarding citizen dialogue could vary between municipalities, as there are no particular conditions regarding the method to be used in terms of consultation and dialogue with the citizens.

The main aim of this paper is the study of attitudes and practices regarding citizen dialogue in the contemporary urban renewal project H+ in the town of Helsingborg, a project that has sustainable urban development as the main goal. Questions that are answered in this work is how citizen dialogue is practiced in the urban renewal project H+ and what approach to public citizen dialogue that can be discerned the project H+. The method that was used for research and data collection was literature studies, document studies, and two qualitative interviews.

The study shows that the early vision phase of the H+ project was a critical stage, where major issues were addressed, and citizens weren't particularly involved. Instead, the larger part of the citizen dialogue has, so far, been about raising awareness about the renewal area, and to conduct open source planning after the decision on the project to proceed. However, the study also shows that the project's principles regarding public dialogue has manifested itself *later* in the project, in interesting methods.

Key words: H+, Helsingborg, urban planning, citizen dialogue, participation, democracy, communication

Sammandrag

I Sverige måste samrådsmöten hållas enligt lag i utvecklingen av planer såsom översiktsplaner och fördjupade översiktsplaner. Förhållningssätt till medborgardialog och sättet att arbeta på varierar dock mellan kommunerna, eftersom det inte finns några särskilda villkor för den metod som ska användas när det gäller samråd och dialog med medborgarna.

Huvudsyftet med denna uppsats är att studera attityder och praxis gällande medborgardialog i det samtida stadsförnyelseprojekt H+ i staden Helsingborg, ett projekt som har hållbar utveckling som främsta mål. Frågor som besvaras i detta arbete är hur medborgardialog praktiseras i stadsförnyelseprojekt H+, och vilket förhållningssätt till den offentliga medborgardialogen som kan urskiljas i projektet H+. Metoden som användes för undersökning och datainsamling var litteraturstudier, dokumentstudier och två kvalitativa intervjuer.

Studien visar att den tidiga visionsfasen av H+ projektet var ett kritiskt skede, där stora frågor har tagits upp, och medborgarna inte varit särskilt inblandade. Istället har större delen av medborgardialogen hittills handlat om att höja medvetenheten om stadsförnyelsen, och att genomföra en öppen planering efter beslutet om att projektet skulle genomföras. Studien visar dock också att projektets principer för offentlig dialog har visat sig *senare* i projektet, genom intressanta metoder.

Nyckelord: H+, Helsingborg, stadsplanering, medborgardialog, delaktighet, demokrati, kommunikation

Förord

Detta kandidatexamensarbete motsvarar 15 högskolepoäng och har genomförts med inriktning på landskapsplanering, vid fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap. Arbetet har utförts inom landskapsarkitekturprogrammets ramar och handlar om medborgardialog i stadsförnyelseprojektet H+.

Jag vill rikta ett stort tack Jessica Segerlund, Jessica Engvall och Kristoffer Nilsson, medarbetare i H+ projektet, för att ni tog av er dyrbara tid och bidrog stort till mitt fortsatta arbete. Jag vill även tacka min handledare Måns Norlin vid SLU i Alnarp, som medverkat till arbetets progression, och fått mig att våga lite mer.

Alnarp, 2012-05-23

Emelie Romé

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

ABSTRACT / SAMMANDRAG

INLEDNING

MÅL OCH SYFTE

FRÅGESTÄLLNINGAR

MATERIAL OCH METOD

DOKUMENTSTUDIE

LITTERATURSTUDIE

INTERVJUER

AVGRÄNSNINGAR

DISPOSITION

MEDBORGARDIALOG – VAD, NÄR, HUR OCH VARFÖR?

VÅRA ROLLER

MEDBORGAREN

CITOYEN

BOURGEOIS

DET MODERNA MEDBORGARSKAPET

PLANERAREN

DIALOG SOM KOMMUNIKATIONSSTRATEGI

DIALOGPLANERING – EN AV MÅNGA PLANERINGSTRADITIONER

MEDBORGARDIALOG I ETT DAGSAKTUELLT, NATIONELLT PERSPEKTIV

MOTIV OCH LAGSTIFTNINGAR

GRADER AV MEDBORGARDELAKTIGHET

FALLSTUDIE: STADSFÖRNYELSEPROJEKTET H+

HELSINGBORGS STAD I FÖRÄNDRING

UTVECKLINGSOMRÅDET

PROJEKTET VÄXER FRAM

DEN VINNANDE VISIONEN

PROJEKTSTATUS IDAG

RIKTLINJER OCH GRUNDPRINCIPER FÖR MEDBORGARDIALOG I H+ MANUALEN

OPEN SOURCE PLANNING – DIALOG GENOM TRANSPARENS OCH KUNSKAPSBYTT	18
KONST OCH KULTUR SOM DIALOGUNDERLAG:	19
SAMVERKAN OCH EXPERIMENTELLA ARENOR	19
EXTERN KOMMUNIKATION OCH INFORMATIONSSPRIDNING	19
SOM GRUND FÖR DIALOG	19
KONTINUERLIG UTVECKLING AV DIALOGMETODER	19

HITTILLS IMPLEMENTERADE MEDBORGARDIALOGER I H+ 19

UTSTÄLLNINGEN PÅ SHIP	20
FLYTTBAR MINIUTSTÄLLNING	21
KONTINUERLIGA SAMRÅDSMÖTEN	21
KÄNNEDOMS OCH ATTITYDUNDERSÖKNING	22
KULTURHÄNDELSER OCH SAMTALSAMBASSADÖRER	22
SOCIAL MEDIA	24

ANALYS OCH DISKUSSION AV MEDBORGARDIALOGENS KARAKTÄR I H+ 25

MEDBORGARDIALOG I H+ - ATT MEDVETANDEGÖRA OCH VÄCKA FRÅGOR KRING EN VISION	25
DIALOGENS KONTINUITET OCH MEDBORGARENS DELAKTIGHET	25
DIALOG ELLER UPPLYSNINGSVERKSAMHET?	27
ATT NÅ UT TILL ALLA LITE, ELLER TILL ETT FÅTAL ORDENTLIGT – PUNKTMARKERING RESPEKTIVE	27
MASSKOMMUNIKATION	27
DIALOGSITUATIONEN SOM PLATS	28
MEDBORGAREN – PASSIV INITIALT, AKTIV I SENARE SKEDE	28

SLUTSATS 29

FÖRSLAG TILL VIDARE FORSKNING 30

KÄLLKRITIK OCH METODDISKUSSION 31

KÄLLFÖRTECKNING 32

Inledning

Det var den 7:e mars 2011. Tredje gången jag besökte konferenscentret SHIP i Helsingborg, och av samma anledning: att se utställningen om stadsförnyelseprojektet H+ och ta del av visionerna kring min hemstad. Sedan mina första besök på SHIP, när utställningen var ny och jag gick i gymnasiet, hade jag dock fått ett helt annat förhållningssätt till allt som berättades för mig i utställningslokalen. Från att ha haft ett medborgarperspektiv hade jag genom min utbildning till landskapsarkitekt istället fått ett planerarperspektiv på stadsförnyelseprojektet.

Min utbildning har hittills gett mig mycket kunskap om utvecklingen av städer, mer än vad jag som "vanlig medborgare" hade innan min erfarenhet från studierna vid SLU. Med ens insåg jag att min kunskap och min blivande yrkesroll innebär makt.

Ett år senare undrar jag om det är möjligt att planlägga något så omfattande som H+, samtidigt som man tar hänsyn till vad stadens medborgare tycker. Hur förhåller man sig till medborgardialog i "Sveriges mest spännande stadsförnyelseprojekt", H+? Och på vilket sätt kommer principerna för medborgardialog till uttryck i arbetssätten?

Trots att vissa kommuner i dagsläget använder sig av styrdokument för medborgardeltagande i planeringsprocesser, med ambitionen att medborgardialogen kan stärka demokratin och öka känslan av samhörighet, är det osäkert hur olika kommuner arbetar med och ser på medborgardialog.

De samrådsmöten som måste hållas enligt lag i framtagandet av planer så som översiktsplaner och fördjupade översiktplaner brukar ingå i planeringsprocessen. Men arbets- och förhållningssätt gällande medborgardialog verkar dock variera kommuner emellan, då det inte finns bestämmelser om någon särskild teknik som ska användas när det gäller samråd och medborgardialog¹.

Man skulle kunna acceptera att det finns vissa fördelar med att stadens medborgare deltar, eller åtminstone upplever att de deltar, i stadens förändringsprocesser. Enligt min uppfattning, bör alla medborgare som vill kunna vara med i stadens förändringsprocesser, för att hållbara städer ska kunna skapas.

Ämnet för detta arbete är därför att studera hur man arbetat med och förhållit sig till medborgardialog i Helsingborgs stads projekt H+. Detta för att H+ är ett samtida stadsförnyelseprojekt med en hållbar stadsutveckling som mål, där medborgardialog är aktuellt. Valet av kommun och projekt har också gjorts då jag i egenskap av helsingborgare kunnat observera och följa projektet H+ utifrån ett medborgarperspektiv, och nu utifrån ett professionellt perspektiv.

¹ SOU, 2005:77, *Får jag lov? Om planering och byggande*, Stockholm, Socialdepartementet, s. 838

Mål och syfte

Målet med arbetet är att ge en redogörelse för hur man arbetat med medborgardialog i projektet H+, och att sätta praxisen i relation till de samtida föreställningar kring ämnet som kan urskiljas i H+ projektets manual och intervjupersonernas svar. Genom studien vill jag få klarhet i hur man inom projektet förhåller sig till och arbetar med medborgardialog, för att sedan undersöka förhållandet mellan projektspecifik praxis och princip för denna dialog. Mitt syfte med uppsatsen är att ge en inblick i och förståelse för vad medborgardialog innebär i ett svenskt stadsförnyelseprojekt i en samtida kontext, och hur riktlinjer omsätts i praktik i projektet. Detta för att denna studie, sin avgränsning till trots, kan bidra till hur vi förstår både auktoriteters och medborgares handlande gällande medborgardialog - i både samtid och framtid.

Frågeställningar

Hur arbetar man med medborgardialog i stadsförnyelseprojektet H+?

Vilka förhållningssätt till medborgardialog kan urskiljas i stadsförnyelseprojektet H+?

Material och metod

Dokumentstudie

En av metoderna för att besvara mina frågeställningar är kvalitativ textanalys av offentliga dokument, exempelvis aktuella planprogram och policymanualer för H+ projektet.

Litteraturstudie

Referensmaterialet utgörs också av för ämnet och kontexten relevant litteratur, periodika och hemsidor för att få kunskaper och bakgrund kring ämnet medborgardialog och projektet H+.

Intervjuer

Även empiri i form av två kvalitativa intervjuer har gjorts för att få inblick i arbets- och förhållningssätt. Av intervjuerna är en semistrukturerad och kort, den andra längre och ostrukturerad. Intervjuerna har spelats in och sedan transkriberats.

Utifrån insamlad data har en analys gjorts för att besvara arbetets frågeställningar. För att ge säkrare grundval i analysresultat, fungerar utvalt bakgrundsmaterial som referens även i arbetets analys- och diskussionsdel.

Avgränsningar

Människor uppfattar och ser medborgardialog på olika sätt, även inom ett och samma projekt. Då dessa föreställningar kring medborgardialog bestäms av sin relation till andra föreställningar, måste hela systemet av mänskliga förställningar studeras för att en "sanning" ska kunna bli produkten av en studie. Arbetet är emellertid begränsat till att endast två personer kunnat besvara intervjufrågorna från olika vinklar.

Tyngdpunkten i uppsatsen ligger på fallstudien, och förhållandet mellan riktlinjer och praxis, varför jag endast kommer att belysa en del av de perspektiv och planeringstraditioner som finns kring ämnet medborgardialog.

Disposition

Första delen - Medborgardialog – vad, när, hur och varför?

I denna första del av arbetet presenteras medborgaren och planeraren, och vilka roller de ofta har i planeringsprocessen i Sverige. Även begreppet dialog presenteras som strategi för kommunikation och delaktighet. Utvalda perspektiv på vad medborgardialog kan innebära i ett svenskt, samtida perspektiv presenteras också, liksom några av de metoder som finns för medborgarmedverkan med utgångspunkt i Sveriges kommuner och landstings tolkning av Sherry Arnsteins delaktighetstrappa. I denna del av arbetet presenteras också exempel på motiv till medborgardialog och exempel på svenska lagstiftningar gällande delaktighet. Även Jan Nyströms tolkning av John Friedmans

klassificering av planeringstraditioner under 1900-talet tas upp, för att ge perspektiv på i vilka traditioner hänsyn tas till medborgardialog.

Andra delen - Fallstudie: Stadsförnyelseprojektet H+

I arbetets andra del presenteras Helsingborgs stad och projektet H+ och dess framväxt, för att ge en bild av projektets karaktär. Därefter följer en redogörelse för hur man skildrar medborgardialog i projektets principmanual. Efter detta avsnitt presenteras de medborgardialoger som hittills genomförts i projektet med utgångspunkt i intervju svar och offentliga dokument.

Tredje delen – Analys och diskussion

Sist analyseras de data gällande arbets- och förhållningssätt som samlats in i arbetets tidigare delar, och en diskussion förs med frågeställningarna som huvudfokus. I denna del presenteras också slutsats och förslag till vidare forskning.

Första delen

Medborgardialog – vad, när, hur och varför?

Våra roller

”Landskap ska med dialog byggas.”² Så lyder rubriken på en nyligen publicerad artikel i tidningen Sveriges Arkitekter. I artikeln belyses de första erfarenheterna av att den europeiska landskapskonventionen nu trätt i kraft i Sverige. En av konventionens viktigaste punkter är ökad medborgardialog, och de första erfarenheterna visar att arkitekter och planerare måste bli bättre på att lyssna.³

En av de anledningar som skulle kunna ligga till grund för att begreppet medborgardialog över huvud taget existerar och praktiseras skulle kunna vara våra olika roller i det kommunala planeringssystemet. Innan man frågar sig vad medborgardialog är och vad det kan bidra med, är det därför viktigt att nämna vad medborgarskapet innebär och vad kommunikationsmetoden dialog står för. Det är också relevant att nämna något om vad planerarens allmänna åtaganden är idag.

² Erik Jondelius, ”Landskap ska med dialog byggas”, *Arkitekten*, nr. 4, 2012, s.29-32, hämtad 2012-04-29 från <http://www.arkitekt.se/s72164>.

³ Jondelius, 2012, s. 1

Medborgaren

I juridisk mening brukar ett medborgarskap definieras som ett förhållande mellan en stat och en enskild individ. Förhållandet innebär ett slags avtal, som i sin tur innebär att både stat och medborgare har vissa skyldigheter och rättigheter gentemot varandra.⁴ Därigenom legitimeras detta territoriella medborgarskap.⁵

Men denna moderna definition, som innebär att individens juridiska rättigheter skyddas av staten har inte alltid varit gällande. Historiskt sett har begreppet medborgare inneburit många skilda saker, men historiska samhällsstrukturer har så småningom lett till vår moderna definition av begreppet medborgarskap.⁶

Erik Oddvar Eriksen ger exempel på detta i ”Kommunikativt ledarskap – Om styrning av offentliga institutioner”. Eriksen refererar till M. Walzer, K. Marx och L. Nauta⁷ då han belyser den dubbelbetydelse av begreppet ”medborgarskap” som kan urskiljas i många germanska språk. Dubbelbetydelsen har lett till vad ett medborgerskap innebär idag. I franskan kan man exempelvis hitta två olika grundsyner på medborgarskap i och med de två begreppen ’bourgeois’ och ’citoyen’.⁸

⁴ Migrationsverket, *Vad innebär svenskt medborgarskap?*, 2011, hämtad 2012-04-19 från <http://www.migrationsverket.se/info/399.html>

⁵ Erik Oddvar Eriksen, *Kommunikativt ledarskap: om styrning av offentliga institutioner*. Daidalos AB, Göteborg, 1997, s. 213

⁶ Eriksen, 1997, s.215

⁷ Eriksen, 1997, s. 214

⁸ Eriksen, 1997, s. 214

Citoyen

Begreppet 'citoyen' har sin härstamning i de antika, grekiska stadsstaterna. Eriksen refererar till H. Arendt och G. H. Sabine⁹ när han lyfter fram att medborgarskapet i det antika Grekland innebar att man fick lov att delta i statens offentliga angelägenheter. Det innebar också att man var med i ett konkret, politiskt samfund, som andra (icke-medborgare) saknade rätt att tillhöra. Detta medborgarskap medförde ett åtagande och ett ansvar att skydda det politiska sällskapets egna intressen. Det medborgaren vann på att skydda dessa var ett anseende och respekt från omgivningen. Dessa världens betydelser var begränsade till det egna politiska samfundet, varför man kan säga att det grekiska medborgarskapets karaktär var kollektiv.¹⁰

Bourgeois

Det andra begreppet för medborgare, 'bourgeois', har sitt ursprung i senmedeltida Europa. Det medeltida landskapet präglades av feodalsamhället, och de medeltida städerna växte fram i det som skyddade enklaver. Inom stadens murar var det typiska ståndsamhällets barriärer inte lika påtagliga som i jordbrukssamhället. Den individuella friheten var större och det fanns rättigheter som skyddade köpmännens intresse mot dåtidens godtyckliga överheter. I detta fall var det humanistiska ideal som legitimerade skyddet som fanns av personlig integritet

⁹ Eriksen, 1997, s. 215

¹⁰ Eriksen, 1997, s.215

och egendom.¹¹ Man skulle kunna tyda detta medborgarskap som ett medborgarskap av mer individuell karaktär.

Det moderna medborgarskapet

Eriksen tar stöd från T. H. Marshall och G. Hernes då han menar att orden 'citoyen' och 'bourgeois' och deras innebörd har sammanfogats till det moderna begreppet medborgarskap som finns idag. Detta medborgarskap innebär att den enskilda medborgaren har civila rättigheter som även kan användas mot statlig maktutövning, det vill säga att alla är lika inför lagen, och är medlemmar i en rättsstat (till skillnad från vad man var i det medeltida feodalsamhället). En svensk medborgare har idag också politiska och sociala rättigheter, vilka hör till den demokratiska statens princip liksom välfärdsstatens princip. De rättigheter vi har kollektivt som medborgare idag är grundade på grundprinciperna jämlikhet, legalitet, universalism och statliga garantier.¹²

Läsningen ger att medborgarskapet innebär att vi alla är individer med de rättigheter och skyldigheter som idag är knutna till medborgarskapet, men att vi samtidigt kan ingå i grupper, kollektiv, med kollektiva rättigheter och skyldigheter. Den vidare studien grundas på detta förhållningssätt till medborgaren. De lagstiftade, statliga garantierna till inflytande kommer att beskrivas översiktligt i avsnittet "Motiv och lagstiftningar"

¹¹ Eriksen, 1997, s. 215

¹² Eriksen, 1997, s. 216

Planeraren

I "Planeringens grunder"¹³ förklarar Jan Nyström att planering utförs för att samhället har ett behov av att styra och reglera utnyttjandet av mark och vatten. Detta med hänsyn tagen till företags och organisationers nytta, men också till medborgarnas välfärd. Både fysiska planer och beslutsprocesser uttrycker denna planering. För att allmänna intressen ska tillvaratas utförs ofta denna planering i offentlig regi. I planerings- och genomförandeprocesserna finns ofta olika aktörer med olika intressen att tillvarata.¹⁴ Invånare med särintressen av politisk, social, kulturell eller ekonomisk karaktär tillvaratas normalt inte, menar Nyström¹⁵. Besluten fattas istället i regel med den politiska majoritetens intressen. Planerarens roll innebär ändå ofta att hitta fysiska lösningar som kombinerar olika intressen, samtidigt som uppdraget följs.¹⁶ Nyström menar även att planeraren är den som väljer fokus efter projektets art, det vill säga utefter de kunskaper och intressen han eller hon har¹⁷.

"Om man accepterar att samhällsplaneringen innebär subjektiva val och värderingar kommer också planerarnas kunskaper och värdeuppfattningar att vara viktiga. De kunskaper och det perspektiv som planeraren bär med sig kommer att ha stor betydelse för planeringens resultat."¹⁸

¹³ Jan Nyström, *Planeringens grunder*. Studentlitteratur, Lund, 2003, s. 97f

¹⁴ Nyström, 2003, s. 97f

¹⁵ Nyström, 2003, s. 97f

¹⁶ Nyström, 2003, s. 97f

¹⁷ Nyström, 2003, s. 96

¹⁸ Nyström, 2003, s. 96

Vidare menar Nyström att dagens planerare är beroende av det samarbete som planerarna har med politikerna i staten och kommunen. Däremot kan planeraren inte fjärra sig helt från allmänhetens värderingar. Planeraren kommer då att förlora legitimitet.¹⁹

Läsningen ger att den politiska majoritetens intressen kombinerat med planerarnas subjektiva val är två viktiga makter som kommer att påverka hur medborgarnas omgivning kommer att te sig. Planeraren är ett slags samordnare som så småningom kommer fram till en fysisk struktur utifrån de ramar som ges. För att låta enskilda och enskilda grupperns röster uppfattas av dessa styrande krafter, skulle medborgardialog kunna vara ett möjligt tillvägagångssätt. Men hur man väljer att arbeta med medborgardialog kan dock skilja sig mycket mellan olika planeringstraditioner, av vilka några kommer att beskrivas översiktligt i avsnittet "Dialogplanering – en av många planeringstraditioner".

Men vad kännetecknar då dialog som kommunikation?

Dialog som kommunikationsstrategi

Enligt en enkel modell av en typisk kommunikationsprocess, sänder en sändare ett meddelande genom ett visst medium till en eller flera mottagare. Den som tar emot meddelandet kan antingen sända tillbaka en reaktion som en återkoppling –

¹⁹ Nyström, 2003, s. 96

feedback – eller inte göra det ²⁰. Dialog är en form av kommunikation, men har trots detta en lite annan innebörd.

Ordet dialog härstammar från grekiskans 'dialogos', vilket kan översättas till "genom ordets mening", och innebär därför att denna kommunikationsprocess använder sig av ord som meningsskapare. Som begreppet började användas i det offentliga rummet i början av 1990-talet, har det dock istället kommit att betyda en viss typ av deltagandeprocess.²¹

I "Democratic Dialogue: a handbook for practitioners" beskriver Philip Thomas och Bettye Pruitt dialog som en kommunikationsform som skiljer sig från exempelvis debatter eller diskussioner²². I samma bok citeras Louise Diamond, verksam vid Institute for Multi-Track diplomacy: "[...] in dialogue, the intention is not to advocate but to inquire; not to argue but to explore; not to convince but to discover."²³

Dialog skildras i citatet som en kommunikationsform genom vilken avsikten inte är att förespråka något, utan snarare är att väcka frågor. I en dialogsituation försöker man inte övertyga eller argumentera som man gör i en debatt, utan snarare utforska och upptäcka varandras förhållningssätt.

²⁰ Lars Palm och Sven Windahl, *Kommunikation: teorin i praktiken*. Konsultförlaget, Uppsala, 1989, s. 9

²¹ Bettye Pruitt och Philip Thomas, *Democratic dialogue – a handbook for practitioners*. GS/OAS Washington D.C., International IDEA, Strömsborg och UNDP, New York, 2007 s. 19

²² Pruitt och Thomas, 2007, s. 20

²³ Pruitt och Thomas, 2007, s. 21

Många dialogexperter i det amerikanska generalsekretariatet Organization of American States (OAS) identifierar dialogen som problemlösningsprocess för att ta itu med exempelvis sociopolitiska frågor som inte kan lösas effektivt på något annat sätt (av en eller flera statliga institutioner).²⁴ Men inte bara detta kännetecknar dialogsituationen, menar Thomas och Pruitt. De refererar till en expert inom global konfliktlösning, Mark Gerzon. Med underlag från en undersökning av personal engagerad i United Nations Development Programme (UNDP), menar Gerzon att många förhållningssätt till dialogbegreppet liknar varandra. Trots att det finns en mängd av definitioner på vad dialog egentligen innebär, tyckte många kännare lika på en punkt: en dialogsituation är en situation i vilken deltagarna samlas i ett säkert utrymme för att förstå varandras perspektiv. Detta för att försöka utveckla nya alternativ för att ta itu med ett gemensamt identifierat problem.²⁵

Men att kommunicera genom dialog är inte samma sak som att överlägga i samråd inför ett beslut, menar Thomas och Pruitt ²⁶. Det är stor skillnad mellan den utforskande, visionära och öppna karaktären av dialogsituationen jämfört med de rationella övervägandena och de motiverade, välgrundade bedömningarna i en förhandlingssituation.²⁷ Lösningen ger att dialog inte nödvändigtvis behöver leda till reellt inflytande.

Olika planeringstraditioner lägger olika stor vikt vid medborgardialogens betydelse, enligt Jan Nyström i

²⁴ Pruitt och Thomas, 2007, s. 19

²⁵ Pruitt och Thomas, 2007, s. 20

²⁶ Pruitt och Thomas, 2007, s. 23

²⁷ Pruitt och Thomas, 2007, s. 23

”Planeringens grunder”²⁸. Därför kan det vara relevant att nämna en av de klassificeringar som gjorts över 1990-talets planeringstraditioner, detta för att belysa inom vilka planeringstraditioner som medborgardialog är betydelsefullt.

Dialogplanering – en av många planeringstraditioner

Jan Nyström tar i sin bok ”Planeringens grunder” upp de relationer som finns mellan stat och medborgare genom att hänvisa till de fyra planeringstraditioner som John Friedmann kunnat urskilja under 1900-talet. Friedmann är professor i urban och regional planering, och de fyra traditioner han sett inom planeringsteori under 1900-talet kallar han för ’Social reform’, ’Policy analysis’, ’Social learning’ och ’Social mobilization’²⁹. I ’policy analysis’-traditionen utövas planering enbart av särskild expertis, och målet är att nå maximal effektivitet. Genom analyser av statistisk, ekonomisk och matematisk karaktär ska planeraren kunna se vilka de ”bästa lösningarna” är. Genom ett rationellt beslutsfattande, kopplat till en rationell planeringsmodell anser man sig kunna effektivisera besluten.³⁰ En sådan rationell planeringsmodell används ofta, men modifieras beroende av hur verkligheten förhåller sig i den givna kontexten, exempelvis när den används inom ’policy analysis’-traditionen³¹.

Den så kallade rationella planeringsmodellen går ut på att först formulera mål, sedan utreda handlingsalternativ. Efter en

²⁸ Nyström, 2003, s. 91

²⁹ Nyström, 2003, s. 87

³⁰ Nyström, 2003, s. 87

³¹ Nyström, 2003, s. 80

konsekvensbedömning antas sedan planen, och den genomförs. Detta leder till erfarenheter, som i sin tur gör att man kan formulera nya mål.³²

Den mest dominerande traditionen inom planeringsteori är dock inte ’policy analysis’, utan den som kallas ’social reform’³³. Nyström hänvisar till Friedmann när han bedömer att både välfärdsfrågor och ekonomisk tillväxt är viktiga delar i ’social reform’³⁴. Planeringsperspektivet är socialreformatoriskt och planeraren har både professionellt och administrativt ansvar. På grund av dessa ansvarsområden arbetar planeraren sällan i kontakt med medborgare och politiker, utan avskärmas istället från dem.³⁵ Utgångspunkten i denna planeringstradition är ofta sociala missförhållanden som man anser behöver åtgärdas.³⁶ ’Social reform’ liknar ’policy analysis’ på det viset att planerarna även inom ’social reform’ genomför avancerade beräkningar för att kunna minska risken för osäkra projekt, för att sedan kunna kontrollera situationen³⁷.

En tradition som skiljer sig mycket från de tidigare nämnda är ’social learning’-traditionen. Enligt Nyström menar Friedmann att planering inte kan ske i denna tradition utan att berörda medborgare aktivt medverkar i planeringen. Man har större öppenhet vad det gäller kontakt med olika intressenter och traditionen är inte lika formaliserad som de tidigare nämnda.

³² Nyström, 2003, s. 81

³³ Nyström, 2003, s. 87

³⁴ Nyström, 2003, s. 87

³⁵ Nyström, 2003, s. 87

³⁶ Nyström, 2003, s. 87

³⁷ Nyström, 2003, s. 87

Inom denna tradition anläggs ett dialogperspektiv, som innebär att planerare och klienter försöker ta till sig av varandras kunskap. Sociala experiment genomförs ofta, för att få erfarenheter som kan vara värdefulla för planeringen.³⁸

Den sista planeringstraditionen, 'social mobilization', skiljer sig allra mest från de övriga traditionerna. Mellan radikala planerare och sociala rörelser kan en dialog utvecklas, som inte går "genom staten". Inom denna tradition är utgångspunkten människors kollektiva handlande, och traditionen inbegriper revolutionära tillvägagångssätt med inspiration tagen från exempelvis anarkism, feminism eller marxism. När planeringen övergår från att vara systembevarande till att bli systemförändrande, kan man enligt Nyström tala om att planeringen ges en politisk innebörd.³⁹

Av de nämnda traditionerna är det särskilt en som fjärrat sig från den rationella planeringsmodellen, och det är 'social learning'. Inom 'social learning'-traditionen har man istället börjat tala om något som kallas kommunikativ rationalitet. Denna rationalitet innebär att man som planerare arbetar med kvalitativa, tolkande undersökningar istället för kvantitativa med logisk, deduktiv analys.⁴⁰

I Sverige brukar man översätta 'social learning' till "dialogplanering". Denna planeringsform blev aktuell först på 1970-talet och fokuserade mycket på medborgardeltagande och

³⁸ Nyström, 2003, s. 88

³⁹ Nyström, 2003, s. 88

⁴⁰ Nyström, 2003, s. 89

brukarinflytande. Det blev tydligt hur angeläget det blev med medborgardialog och delaktighet i början av 80-talet genom Socialtjänstlagen, Plan- och bygglagen samt Hälso- och sjukvårdslagen, som alla lagstodgade medborgardeltagande som något betydelsefullt att ta hänsyn till.⁴¹ Men dialogplaneringen minskade sedan drastiskt i Sverige under 80- och 90-talet, för att tas över av 'policy analysis'-traditionen.⁴²

Var kommer då medborgardialog som företeelse in i en dagsaktuell, nationell kontext?

Medborgardialog i ett dagsaktuellt, nationellt perspektiv

Delaktighet och inflytande i samhället ligger idag överst på Statens folkhälsoinstituts lista över övergripande mål för folkhälsa.⁴³ Det verkar som om delaktighet och dialog blir allt viktigare, när man ser till de många författningar och bestämmelser nedan som ska ge möjlighet till delaktighet i planeringsprocesser. Den kommunala översiktsplaneringen är bland annat menad att kunna hantera medverkan, men hur

⁴¹ Nyström, 2003, s. 92f

⁴² Nyström, 2003, s. 93

⁴³ Statens folkhälsoinstitut, *Övergripande mål för folkhälsa*, 2010, hämtad 2012-04-12 från <http://www.fhi.se/Om-oss/Overgripande-mal-for-folkhalsa/>

möjligheten tillämpas skiljer sig mycket kommuner emellan.⁴⁴ Med intentionen att ge en övergripande bild av vad medborgardialog kan vara i Sverige idag, och hur man generellt motiverar en sådan i en planeringsprocess, har offentliga dokument, lagparagrafer och rapporter studerats.

Motiv och lagstiftningar

I Plan- och bygglagens såkallade portalparagraf finns övergripande bestämmelser som förklarar vad Plan- och bygglagen syftar till, vilket är att underlätta för en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden. I denna inledande paragraf beskrivs den ideala samhällsutvecklingen som en långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle, men också för kommande generationer med hänsyn till den enskilda människans frihet. Då det gäller enskilda ärenden är dock inte paragrafen menad att åberopas.⁴⁵ Bestämmelserna har enligt Boverkets vägledning för Plan- och bygglagen formulerats så att de ska gynna ett aktivt medborgardeltagande i de skeden då beslut fattas: "Det är en genomgående tanke i plan- och bygglagen att skapa goda möjligheter till medborgar-inflytande."⁴⁶ Kommunen ska enligt Boverket samråda och föra en dialog med Länsstyrelsen, andra

⁴⁴ Riksantikvarieämbetet, *Förslag till genomförande av den europeiska landskapskonventionen i Sverige – slutredovisning av regeringsuppdrag*, 2008, s.42, hämtad 2012-04-12 från http://www.raa.se/publicerat/rapp2008_1.pdf

⁴⁵ Boverket, *PBL:s syfte, innehåll och definitioner*, 2011, hämtad 2012-04-12 från <http://www.boverket.se/Vagledning/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/Lagens-innehall-utveckling/PBLs-syfte-innehall-och-definitioner/#>

⁴⁶ Boverket, *PBL:s syfte, innehåll och definitioner*, 2011

kommuner som rörs av ett förslag, samt regionplaneorgan vid framtagandet av eller då ändring sker av övergripande planer så som en översiktsplan. Man ska även ge tillfälle för enskilda medborgare och andra myndigheter som kan tänkas ha intresse av förslaget att komma till tals. Samråden kan dock ske på olika sätt.⁴⁷

När omfattande planering ska göras, så som i framtagandet av en översiktsplan, beskriver Boverket medborgarens roll och de sociala konsekvenserna som viktiga delar i samspelet med miljömässiga och ekonomiska aspekter.⁴⁸ Även medborgarnas egna erfarenheter och berättelser nämns som intressanta ur ett utvecklings- och konsekvensperspektiv, och att det vidare finns möjligheter för medborgaren att göra sin röst hörd genom kvalitativa studier:

"Sociala aspekter i översiktsplanering kan i viss utsträckning beskrivas och kvantifieras med hjälp av statistik över befolkningsförändringar, hälsoförhållanden eller sysselsättningsgrad. Men sociala aspekter handlar också om människors erfarenheter och upplevelser, vilket kräver mer

⁴⁷ Boverket, *Översiktsplaneprocessen*, 2010, hämtad 2012-04-12 från <http://www.boverket.se/Planera/Kommunal-planering/Oversiktsplanering/Oversiktsplaneprocessen/>

⁴⁸ Boverket, *Sociala konsekvenser*, 2011, hämtad 2012-04-12 från <http://www.boverket.se/Vagledning/PBL-kunskapsbanken/Oversiktsplanering/Att-arbeta-med-oversiktsplanering/Konsekvensbeskrivning-av-oversiktsplan/Sociala-konsekvenser/#>

kvalitativa studier, som intervjuer och öppna samtal.”⁴⁹

Tanken om erfarenhets- och kunskapsutbyte med hjälp av olika metoder återkommer i en andra skrift ur en serie från Sveriges Kommuner och Landsting, *11 tankar om medborgardialog i styrning*. I skriften har SKL i och med projektet Medborgardialog inriktat sig på att stödja utvecklingen av just medborgardialog ⁵⁰. I skriften definieras medborgardialog som något bredare än bara dialog mellan två människor, det är snarare ett informations- och kunskapsutbyte som kan realiserats med många olika metoder. Genom att systematisera medborgardialoger menas det att demokratin kan stärkas liksom effektiviteten.⁵¹ I skriften betonas det att det är samspelet mellan den styrande och den styrda som är centralt:

”Att föra in medborgardialoger som en del i styrprocessen innebär inte att den ersätter det representativa systemet. Syftet är snarare att stödja det genom att skapa transparens, öka kunskapen om systemet och utveckla ett samspel mellan de som styr och de som blir styrda.”⁵²

⁴⁹ Boverket, *Sociala konsekvenser*, 2011

⁵⁰ Sveriges kommuner och landsting, *11 Tankar om medborgardialog i styrning*, Stockholm, 2009, s. 3, hämtad 2012-04-23 från http://brs.skl.se/brsbibl/kata_documents/doc39416_1.pdf

⁵¹ Sveriges kommuner och landsting, 2009, s. 8

⁵² Sveriges kommuner och landsting, 2009, s. 8

I rapporten menas det vidare att vi människor har olika roller i medborgardialogen, och att de bör förtydligas. Medborgarnas roll i vid dialogtillfället är enligt rapporten att lyssna på olika ståndpunkter och säga sin åsikt om en utvald fråga, detta i samspel med de andra närvarande.⁵³

Läsningen ger att medborgarens roll ofta blir att legitimera de traditionella rollerna inom Sveriges nuvarande planeringssystem. Detta blir tydligt i en av skriftens punktlistor där det ur ett demokratiperspektiv påpekas att deltagande genom medborgardialog skapar stöd för demokratisk legitimitet⁵⁴. Andra vinster med medborgardeltagande som betonas ur ett effektivitetsperspektiv är bland annat att ett ökat deltagande i styrprocesserna kan ge legitimitet åt de förtroendevalda.⁵⁵

Formerna för medborgardialogen kan dock skilja sig åt. PBL-komitténs slutbetänkande ”Får jag lov? Om planering och byggande”, är en av statens offentliga utredningar offentliggjord 2005. I denna rapport menar man att samhället blivit allt mer komplext när det gäller att hitta goda former för medverkan, speciellt när det gäller den kommunala planläggningen som på både kort och lång sikt ofta berör många⁵⁶. Många medborgare efterfrågar möjligheten att få bidra med kunskaper i tidiga skeden av ett projekt som berör dem, så att beslutsfattare kan ta hänsyn till dessa.⁵⁷

⁵³ Sveriges kommuner och landsting, 2009, s. 10 ff

⁵⁴ Sveriges kommuner och landsting, 2009, s. 15

⁵⁵ Sveriges kommuner och landsting, 2009, s. 29

⁵⁶ SOU 2005:77 s. 838

⁵⁷ SOU 2005:77 s. 838

I skriften redogörs det också för enkätresultat som Svenska Kommunförbundet tog fram i sin publikation "Hur ser det ut i din kommun?". Denna enkät genomfördes 2004 och besvarades av 223 av 290 svenska kommuner, och berörde olika former av medborgarmedverkan. I resultaten av denna enkät visade det sig att 80 procent av de svarande kommunerna arbetade aktivt med medborgarmedverkan.⁵⁸ I dagsläget finns dock inga bestämmelser för vilken teknik som ska användas rörande formerna för samråden.⁵⁹

Enligt både Boverket och Sveriges kommuner och landsting säger man sig kunna göra stora vinster genom medborgarens medverkan i styrprocesser, där den främsta vinsten är kunskap för alla inblandade.

Delaktighetsmål knutna till landskapsfrågor har också formulerats i och med den europeiska landskapskonventionen som trädde i kraft i Sverige 1 maj 2011⁶⁰. I en rapport från 2008 från Riksantikvarieämbetet, *Förslag till genomförande av den europeiska landskapskonventionen i Sverige*, menar man att ökad delaktighet bör utgöra en viktig målsättning för de myndigheter som arbetar med landskapsfrågor. Detta både på central, regional och på kommunal nivå. Det menas också att en möjlig åtgärd i och med konventionens genomförande är att ställa krav på att auktoriteter inom offentlig förvaltning ska ha, eller ges

⁵⁸ SOU 2005:77, s. 838

⁵⁹ SOU 2005:77, s. 838

⁶⁰ Riksantikvarieämbetet, *Europeiska landskapskonventionen*, 2012, hämtad 2012-04-24 från http://www.raa.se/cms/extern/kulturarv/landskap/europeiska_landskapskonventionen.html

möjlighet till, utbildning i metoder för delaktighet. Dessa auktoriteter kan vara exempelvis planerare och projektledare⁶¹.

Grader av medborgardelaktighet

Dialog är endast en av de metoder som finns när det gäller att interagera med medborgare i planeringsprocesser. Sveriges kommuner och landsting beskriver i publikationen "11 tankar om medborgardialog i styrning" en form av delaktighetstrappa, ursprungligen framtagen av Sherry Arnstein på 1960-talet⁶². Delaktighetstrappan är tänkt att ge en bild över olika grader av medborgardelaktighet i beslutsprocessen. I skriften delar man in trappan i 5 "trappsteg" från liten till stor grad av delaktighet; information, konsultation, dialog, delaktighet och medbeslutande.

- Information – som ses som den lägsta graden av delaktighet, handlar om att få medborgarna att känna viss delaktighet genom att ge dem information om de beslut som fattas. Medborgarna ges dock här ingen möjlighet att påverka besluten.
- Konsultation – avser att låta medborgarna ta ställning till redan färdiga alternativ för en viss fråga. Medborgarna ges möjlighet att tycka till om vilket alternativ de föredrar mest.
- Dialog – är ett sätt att ge medborgarna chansen att föra en dialog och diskutera den aktuella frågan.

⁶¹ Riksantikvarieämbetet, *Förslag till genomförande av den europeiska landskapskonventionen i Sverige*, 2012, s.11

⁶² Sveriges kommuner och landsting, 2009, s. 19f

- Delaktighet – innebär att medborgarna är med i flera skeden under processens gång. Medborgarna tillåts delta under längre tid.
- Medbeslutande – avser att ansvar delegeras till en partiopolitisk nämnd eller styrelse, exempelvis en skolstyrelse där föräldrar sitter med.⁶³

Hur stor grad av delaktighet som ska möjliggöras för medborgarna beror på vilket beslut som ska fattas och rådande förutsättningar i kommunen/landstinget.⁶⁴

Sammantaget ger arbetets första del att inte bara begreppet ”medborgardialog”, utan även orden ”medborgare” och ”dialog” är begrepp som människor kan tolka mycket olika. Att praktiserandet av medborgardialog är komplext men mycket beaktansvärt, blir dock tydligt i och med identifierade dialogtraditioner, graderingar av delaktighet och svenska lagar som ger uttryck åt starka motiv för att praktisera medborgardialog. Våra olika roller i planeringsprocessen är starkt befästa i Sverige, men anmärkningsvärt är att metoderna för hur medborgardialogen ser ut kan skilja sig åt kommuner emellan. Då graden av delaktighet bestäms av rådande förutsättningar, exempelvis den rådande tidsandan, är det vetenskapligt intressant att studera hur man inom ett dagsaktuellt projekt arbetar med och ser på medborgardialog.

⁶³ Sveriges kommuner och landsting, 2009, s. 19f

⁶⁴ Sveriges kommuner och landsting, 2009, s. 19f

Andra delen

Fallstudie: Stadsförnyelseprojektet H+

För att närmare studera hur arbets- och förhållningssätten till medborgardialog och delaktighet kan se ut i ett stadsförnyelseprojekt i en svensk kommun, har projektet H+ i Helsingborg valts ut som fallstudieprojekt. Offentliga dokument har studerats, samt två intervjuer genomförts. Intervjuerna gjordes med Jessica Engvall, biträdande kommunikationschef och kommunikationsansvarig i H+projektet och Jessica Segerlund, konstnärlig ledare i H+projektet. Inledningsvis ges en bild av projektet och dess framväxt, samt dess status i nuläget.

Helsingborgs stad i förändring

Helsingborgs kommun är Sveriges åttonde största kommun sett till invånarantalet på cirka 130 000 människor.⁶⁵ Enligt Helsingborgs stad ökar befolkningen varje år, och staden omnämns som ett starkt kulturellt och ekonomiskt nav i norra delen av den växande Öresundsregionen⁶⁶. I Helsingborg finns Sveriges näst största containerhamn, och via färjehamnen reser miljontals människor årligen mellan Helsingborg och Helsingör,

⁶⁵ Helsingborgs stad, *Helsingborg är landets åttonde största kommun*, 2012, hämtad 2012-04-20 från <http://www.helsingborg.se/Medborgare/Kommun-och-politik/Nyhetskatalog/helsingborg-ar-landets-attonde-storsta-kommun/>

⁶⁶ Helsingborgs stad projekt H+, *Var med och gör verklighet av visionen!*, 2010, s. 7

då staden är belägen vid havet där sundet mellan Sverige och Danmark är som smalast⁶⁷. Enligt Helsingborgs stad brukar värden som just havet och den goda livsmiljön vara faktorer som bidrar till att Helsingborg är en av Sveriges mest populära städer att bo och leva i.⁶⁸

Staden brottas dock med en segregeringsproblematik. Enligt Helsingborgs stads hemsida för H+ är det framförallt de södra delarna av staden som präglats av en sliten stadsmiljö, butiksnedläggningar och hög arbetslöshet. Staden har därför investerat ca 300 miljoner kronor på en upprustning av torg, parker och gaturum i just dessa stadsdelar.⁶⁹

Till skillnad från stadens norra delar, som har ständig kontakt med vattnet, karaktäriseras de södra delarna av centrala Helsingborg av trafikleder, järnvägen och färjelägen.⁷⁰ Projektet H+ inleddes bland annat för att skapa en mer sammanhållen stad, och går ut på att förtäta och utveckla de södra delarna av centrala Helsingborg. Projektet syftar till att bidra till social hållbarhet men också ekonomisk och miljömässig sådan.⁷¹ I en intervju med kommunikationsansvariga Jessica Engvall, involverad i H+ sedan 2009, menar hon att det handlar om att

⁶⁷ Helsingborgs stad projekt H+, *Var med och gör verklighet av visionen!*, 2010, s. 7

⁶⁸ Helsingborgs stad projekt H+, *Var med och gör verklighet av visionen!*, 2010, s. 7

⁶⁹ Helsingborgs stad, *Drömmen om en sammanhållen stad*, hämtad 2012-04-23 från <http://hplus.helsingborg.se/om-hplus/historia/>

⁷⁰ Helsingborgs stad, *Drömmen om en sammanhållen stad*, 2012.

⁷¹ Helsingborgs stad, *En plats att längta tillbaka till...*, hämtad 2012-04-23 från <http://hplus.helsingborg.se/om-hplus/vision-och-ledstjarnor/>

skapa den täta, attraktiva staden.⁷² Namnet H+ anknyter till de tidigare bomässor som ägt rum i Helsingborg, H55 och H99, och står för att Helsingborg ska växa och förnyas.⁷³

Utvecklingsområdet

H+ området är nästan dubbelt så stort som nuvarande Helsingborg centrum, stadsdelen Söder och stadsdelen Norra hamnen tillsammans. I norr gränsar området till centrala Helsingborg, och i söder till stadsdelen Planteringen och Ramlösa godsbangård. I väster gränsar det till Öresund med Helsingborgs hamn. Området gränsar även till funktioner som stadens reningsverk och kraftvärmeverk.⁷⁴ Området karaktäriseras idag av färjelägen, järnvägen och trafikleder. I denna tunga infrastruktur ingår också ett stort spårområde samt en rangerbangård, som idag delar upp området i en östlig respektive västlig del. Området delas idag också upp i en nordlig och sydlig del, beroende på de transportleder som går till och från hamnen och staden.⁷⁵ Då området är mycket stort har man i projektet delat in det i fyra delområden, som i sin tur har delområden. De fyra större delområdena, som man utvecklar

⁷² Jessica Engvall, biträdande kommunikationschef i H+ projektet, intervju 2012-05-04

⁷³ Helsingborgs stad, *Frågor och svar om H+ projektet*, hämtad 2012-04-23 från <http://hplus.helsingborg.se/om-hplus/fragor-och-svar/>

⁷⁴ Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg: tävlingsrapport från projektävlingen för H+*, 2009.

⁷⁵ Helsingborgs stad, *Drömmen om en sammanhållen stad*, 2012

etappvis, har benämningarna Husarområdet, Södra Hamnen – Oceanpiren, Gåsebäck, och Södra Hamnen – Knutpunkten.⁷⁶

*H+ områdets läge och utbredning i förhållande till stadens utbredning. (Källa: Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg Manual*, 2011, s. 13)*

Projektet växer fram

Projektet H+ har sin begynnelsepunkt i ett arbete som började redan 1990, enligt Helsingborgs stadsbyggnadsförvaltnings godkännandehandling från 2009, i planprogrammet för den så kallade Södertunneln. Så tidigt som 1990 påbörjades ett arbete med att förändra och förbättra centrala Helsingborgs södra delar. De långsiktiga syftena var bland annat att ställa om

⁷⁶ Helsingborgs stad, *H+ (Hplus) med fem olika delområden*, hämtad 2012-04-23 från <http://hplus.helsingborg.se/om-hplus/h-området-med-delområdet/>

den segregerade staden mot att istället gå mot vad som kallas en långsiktigt hållbar stad. För att göra omställningen genomförbar skulle den nuvarande järnvägen läggas under jord, i en 1,3 kilometer lång tunnel. Detta för att minska den barriär som järnvägen utgör mellan de södra, centrala stadsdelarna och havet samt integrera dessa stadsdelar med övriga centrum och bebygga nya områden som i dagsläget är otillgänglig industrimark. Malmöleden, en viktig väg som går genom Helsingborgs södra del, skulle i och med detta också kunna utvecklas till en trevlig stadsgata.⁷⁷

Förändringsarbetet som påbörjades tidigt kallades "Hela Söder - ett handlingsprogram för Södercity". I processen var lokaliseringen av Campus Helsingborg i den gamla Tretornfabriken viktig. År 2001 övergick processen i projektet "Söder i förändring - en handlingsinriktad strategi". Detta projekt genomfördes i nära dialog med de södra stadsdelarnas invånare. Detta projekt, som avslutades år 2006, resulterade i förbättringar av torg, parker och gator i Helsingborgs södra stadsdelar. Inom ramen för projektet "Söder i förändring" hade en förstudie tagits fram: "Södertunneln - järnvägstunnel för Västkustbanan söder om Helsingborg C", samt en politisk delegation bildats, Söderdelegationen. En samlad idéstudie för frågor gällande Södertunneln arbetades fram. År 2006 beslutade kommunfullmäktige att genomföra Södertunneln genom att godkänna hur den skulle finansieras. Samma år inleddes det projekt som kom att kallas H+. År 2009 samlades arbetet med

⁷⁷ Stadsbyggnadsförvaltningen i Helsingborg, *Planprogram för Södertunneln, Gamla staden 2:1 mfl.*, 2009, hämtad 2012-04-24 från http://www.helsingborg.se/ImageVaultFiles/id_736/cf_2/sodertunneln_plan_prog_sbf.pdf

Södertunneln med stadsförnyelseprojektet H+, och Söderdelegationen kom att ersättas av H+ delegationen.⁷⁸ Avgörande för beslutet att inleda projektet var också att piren i Helsingborgs hamn inte längre behövdes för hamnverksamheten.⁷⁹

Dialogen "Söder i förändring" genomfördes samtidigt som en del av Lunds universitet, Campus Helsingborg, flyttade in i en före detta fabrikslokal i området, Tretorn-fabriken. Att placera Campus Helsingborg i H+ området, var ett strategiskt drag för att utveckla södra delen av staden, samtidigt som stadens roll som kunskapsstad utvecklades. Även hamnens utbyggnad, det så kallade Västhamnsfisket samt beslutet om Södertunneln var omständigheter som var viktiga i projektets initialläge.⁸⁰ Också näringslivets intresse för projektet var av vikt för projektets utveckling⁸¹

Projekttävlingen

Under hösten 2008 samlade man inom Helsingborgs stad det arbete som hade gjorts dittills kring projektet, och kom fram till att ytterligare perspektiv på området fordrades för att leva upp till de ambitioner man haft inom projektet.⁸² Ett antal av stadens egna medarbetare formade ett H+ team, som bland annat arbetade med att just samla och analysera tidigare material och

⁷⁸ Stadsbyggnadsförvaltningen i Helsingborg, *Planprogram för Södertunneln*, 2009, s. 4

⁷⁹ Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg*, 2009, s. 9

⁸⁰ Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg Manual*, 2011, s. 31

⁸¹ Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg Manual*, 2011, s. 32

⁸² Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg Manual*, 2011, s. 32

utredningar.⁸³ Efter att ha kommit fram till att fler synsätt och förslag på möjliga utvecklingar av området behövdes, startade den projekttävling som kallades "Imagine Helsingborg".⁸⁴

Projektteam bjöds in från hela Europa, och valdes ut för att just de hade haft tidigare erfarenheter av projekt av samma komplexitet och skala. Avsikten var att teamens förslag tillsammans med tidigare utredningar skulle utgöra ett underlag för fortsatt utveckling av H+.⁸⁵ Programmet för hur tävlingen skulle utformas sammanställdes av H+ arbetsgrupp⁸⁶, och tävlingsuppgiften byggde på dels strukturella, fysiska förutsättningar men också det visionsarbete man bedrivit i H+ teamet och de utredningar som samlats ihop⁸⁷.

I avsnittet "Förutsättningar för uppgiften" i rapporten från projekttävlingen beskrivs områdets förutsättningar som komplexa, och att de förutsättningar som setts kan komma att förändras. Förutsättningarna som ses idag har enligt rapporten arbetats fram över tid genom så kallat planarbete, externa konsulter, ett flertal andra myndigheter och samråd inom staden.⁸⁸ Huvudfokus i arbetet med tävlingsprogrammet var att ta fram tävlingsuppgiften, som formulerades av arbetsgruppen, den utsedda juryn och en rådgivnings- och expertgrupp.⁸⁹ Sveriges Arkitekter godkände tävlingsprogrammet och en

⁸³ Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg*, 2009, s. 27

⁸⁴ Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg Manual*, 2011, s. 32

⁸⁵ Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg*, 2009, s. 27

⁸⁶ Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg*, 2009, s. 27

⁸⁷ Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg*, 2009, s. 33

⁸⁸ Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg*, 2009, s. 39

⁸⁹ Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg*, 2009, s. 33

särskilt utsedd jury.⁹⁰ I rapporten från projekttävlingen "Imagine Helsingborg" beskrivs det hur arbetssättet med tävlingsprogrammet var en del av den öppna och breda dialog man för inom H+ projektet⁹¹.

Den vinnande visionen

Utvärderingen av de inkomna förslagen gjordes av en jury bestående av stadsbyggnadsdirektören Agneta Hammer, exploateringschefen Karin Sterte, miljöchefen Gregor Holmgren, stadsarkitekten Konrad Ek, och arkitekten Kristoffer Nilsson (alla från Helsingborgs stad), samt andra utvalda arkitekter och en professor. Expertgruppen som rådgav juryn bestod av olika slags planerare.⁹²

Den vision som vann tävlingen hade namnet "The Tolerant City", Den toleranta staden. Förslaget togs fram av Schönherr Landscape, och förslaget började bearbetas och ett ramverk för det fortsatta arbetet togs fram.⁹³ Parallellt med projekttävlingen "Imagine Helsingborg" arbetades det med en fördjupad översiktsplan.⁹⁴ Den blev antagen den 23 november 2011⁹⁵ och

⁹⁰ Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg*, 2009, s. 33

⁹¹ Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg*, 2009, s. 33

⁹² Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg*, 2009, s. 34

⁹³ Helsingborgs stad, *Stadsförnyelseprojektet H+ - Så når vi visionen*, hämtad 2012-04-23 från <http://hplus.helsingborg.se/om-hplus/h-i-praktiken/>

⁹⁴ Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg*, 2009, s. 9

⁹⁵ Stadsbyggnadsförvaltningen i Helsingborg, "FÖP H+ är klar!", *Stadsrum*, nr. 2, 2011, s. 14

H+ området, som tidigare var en del av en översiktsplan från 2010, behandlas istället i denna fördjupade översiktsplan.⁹⁶

Projektstatus idag

Hösten 2011 kom beskedet att bygget av Södertunneln skulle komma att kosta mer än beräknat, och därför senarelades byggstarten. I dagsläget är det svårt att säga när tunnelbygget kommer att starta. Många drog slutsatsen att H+ projektet inte skulle fortgå på grund av att tunnelbygget lagts på is, men arbetet med projektet försätter. I dagsläget arbetas det med planer för området Oceanpiren och området längs Bredgatan. I dagsläget finns ingen utställning för projektet.⁹⁷

Riktlinjer och grundprinciper för medborgardialog i H+ manualen

För att ge uttryck åt hur arbetet ska gå till gällande förverkligandet av visionen om H+, har en manual tagits fram i projektet. Den baseras på visionen för H+ men också på principer och rekommendationer till det fortsatta arbetet som juryn förde fram under projekttävlingen "Imagine Helsingborg".⁹⁸ Efterhand kommer delområden och projekt att planeras och drivas som egna projekt, med utgångspunkt i manualen. Dessa projekt ska efterhand stämmas av med denna genomförandeplan.⁹⁹

⁹⁶ Helsingborgs stad, *Stadsförnyelseprojektet H+ - Så når vi visionen*, 2012

⁹⁷ Engvall 2012-05-04

⁹⁸ Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg Manual*, 2011, s. 26

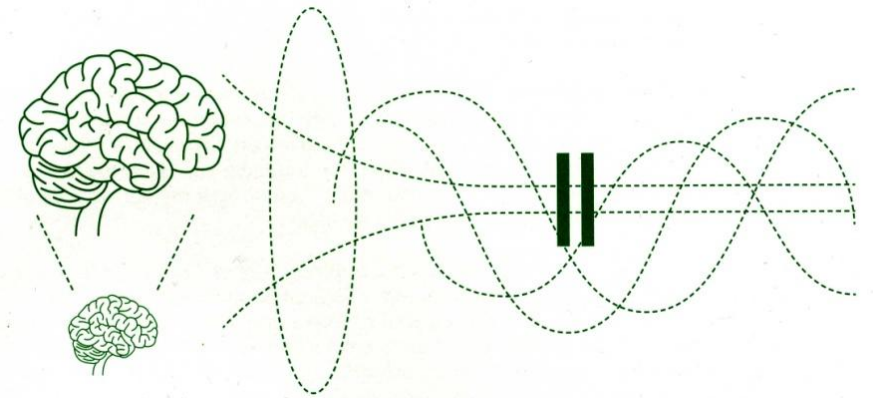
⁹⁹ Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg Manual*, 2011, s. 11

I denna manual, som togs fram för H+ år 2011, beskrivs huvudintentioner och fokusområden gällande stadsförnyelseprojektet. Manualen fungerar som en beskrivning av det ramverk som tagits fram, och det förhållningssätt man har som verksam inom H+ till projektets progression. I manualen beskrivs skriften som en syntes mellan olika parallella studier, och att manualen inte ska vara en färdig, låst strukturplan. Manualen är istället tänkt att visa på en verktygslåda med en bredd av planeringsverktyg, specifika förslag och intentioner. Tanken är att manualen med sitt beskrivande innehåll ska informera alla tänkbara aktörer i processen, däribland medborgarna. I manualen beskrivs också de riktlinjer som det strävas efter att följa angående dialog med medborgarna.¹⁰⁰

Open source planning – dialog genom transparens och kunskapsutbyte

H+ manualen är i sig ett verktyg och en del av den planeringsform som i manualen beskrivs som 'Open source planning'¹⁰¹.

Principskiss på "Open source planning" i H+ manualen. (Källa: Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg Manual*, 2011, s. 10)

Detta är en övergripande grundprincip för hur arbetet skall fungera gällande transparens och dialog genomgående i projektet:

"Ambitionen är att metodiskt och i en process skapa en inbjudande plattform för samtal. Plattformen ska drivas av en stark vilja och riktning mot att förverkliga visionen för H+ och samtidigt utvecklas och välkomna nya insikter och möjligheter."¹⁰²

I manualen framställs 'Open source planning' som ett arbetssätt i vilket det finns en önskan om att omfamna stadens komplexitet och att väcka lust och inspiration, samt att bjuda in till en förenad, fortsatt utvecklingsgång¹⁰³.

¹⁰⁰ Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg Manual*, 2011, s.11

¹⁰¹ Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg Manual*, 2011, s. 11

¹⁰² Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg Manual*, 2011, s. 11

¹⁰³ Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg Manual*, 2011, s. 11

Konst och kultur som dialogunderlag: Samverkan och experimentella arenor

Enligt manualen för H+ vill man som verksam i projektet att det ska vara en tillåtande, experimentell arena för engagemang och delaktighet¹⁰⁴. Lokala initiativ och temporär användning av platser ska uppmuntras, och olika aktörer ska bjudas in för att delta i projektets utveckling.¹⁰⁵ Under stadsförnyelseprocessen ska även fria ytor etableras, för att i framtiden kunna utgöra arenor för engagemang och temporär användning i framtiden. Projektet ska också präglas av en gränsöverskridande samverkan, som bland annat engagerar medborgarna. Detta bedöms som nödvändigt för en lyckad process.¹⁰⁶

Extern kommunikation och informationsspridning som grund för dialog

I manualen läggs stor vikt vid extern kommunikation i olika former genom olika medium, särskilt i strukturarbetet¹⁰⁷. Syftet med att informera ska vara att förankra projektet och att få medborgarna att känna sig delaktiga i stadsförnyelseprojektet. I denna riktlinje läggs det stor vikt vid den externa kommunikationens roll som förberedande moment inför en större medborgardialog.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg Manual*, 2011, s. 25

¹⁰⁵ Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg Manual*, 2011, s. 25

¹⁰⁶ Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg Manual*, 2011, s. 27

¹⁰⁷ Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg Manual*, 2011, s. 205

¹⁰⁸ Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg Manual*, 2011, s. 205

Kontinuerlig utveckling av dialogmetoder

I manualen beskrivs det vidare hur en öppen och inbjudande dialog kring projektets förutsättningar bör utvecklas, samtidigt som det finns en vilja att parallellt genomföra konkreta åtgärder i området¹⁰⁹. Dialogmetoder och delaktighet ska utvecklas under projektets gång.¹¹⁰ För att H+ området ska kunna utvecklas bör det enligt manualen utvecklas en ny dialogform¹¹¹. I denna dialogform ska både medborgare och andra intressenter som i dag är verksamma inom det befintliga området kunna spela en aktiv roll när det gäller att forma området.¹¹²

Hittills implementerade medborgardialoger i H+

Enligt H+ projektets biträdande kommunikationschef, Jessica Engvall, är H+ ett projekt där kunskapen om kommunikationens betydelse har varit väldigt hög, liksom vad som händer om man inte bedriver ett öppet, ärligt, aktivt kommunikationsarbete¹¹³. Nedan beskrivs större insatser som hittills genomförts med utgångspunkt i H+ manualens riktlinjer.

Söder i förändring

Den tidigare nämnda, breda medborgardialogen "Söder i förändring" var inte en del av det projekt som idag kallas H+,

¹⁰⁹ Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg Manual*, 2011, s. 28

¹¹⁰ Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg Manual*, 2011, s. 25

¹¹¹ Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg Manual*, 2011, s. 30

¹¹² Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg Manual*, 2011, s. 30

¹¹³ Engvall 2012-05-04

men dialogen var starten för H+ och utgjorde en viss grund för det fortsatta stadsförnyelseprojektet. Denna dialog genomfördes i början av 00-talet¹¹⁴. Enligt projektets slutrapport från 2006 var det långsiktiga målet att bidra till ett mer integrerat Helsingborg. Framst fysisk förnyelse skulle bidra till att förbättra söderbornas folkhälsa, öka tryggheten och sysselsättningen samt områdets attraktivitet¹¹⁵.

I projektet gjordes stora arbeten för att få med de boende på söder i processen mot ett förbättrat Söder. "Söder i förändring" arrangerade utställningar, seminarier och informationsmöten som besöktes av närmare 3000 personer. 2500 personer deltog i enkäter och gruppsamtal. På Söderpunkten, en galleria i det aktuella området, presenterades en utställning år 2002 där medborgarnas, experters, och andra sakkunnigas erfarenheter presenterades.

De som besökte utställningen fick möjlighet att delta i ytterligare diskussioner. Underlaget som kom fram ledde till att stadens politiker tog fram en lista på 31 olika objekt som kunde förändras till det bättre. Dessa förändringsobjekt kostnadsberäknades sedan, och man började arbetet mot ett bättre Söder.¹¹⁶ I en intervju med kommunikationsansvariga Jessica

¹¹⁴ Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg Manual*, 2011, s. 31

¹¹⁵ Helsingborgs Stad, *Processen Söder i förändring – Så här gick det till*, 2006, hämtad 2012-05-05 från http://hplus.helsingborg.se/ImageVaultFiles/id_11970/cf_2/SiF%20Rapport.PDF

¹¹⁶ Helsingborgs Stad, *Processen Söder i förändring – Så här gick det till*, 2006, s. 3

Engvall, framkom att man som verksam inom projektet H+ tagit hänsyn till det som sagts under medborgardialogen "Söder i förändring", bland annat när det gällde det önskemål som kommit fram om att ha smidigare access till havet som Söderbo¹¹⁷.

Utställningen på SHIP

Ett nav i projektet och en förutsättning för medborgardialog har enligt Jessica Engvall varit konferenscentrat, kontorshotellet och utställningslokalen SHIP. SHIP var mötesplatsen där medborgare kunde ta del av en interaktiv utställning om H+ och titta på aktuellt material. Lokalen var ett centrum för kommunikation där studiebesök togs emot och presentationer av det senast framtagna arbetet visades. Engvall ifrågasätter lokalens geografiska läge, som ligger i ett av H+ områdets delområden. Hon menar att man i projektet ville ha sin lokal nära stadens förnyelseområde, men att få människor rörde sig i denna del av staden. Om man inte verkar i området går man sällan förbi, menar hon.¹¹⁸

¹¹⁷ Engvall 2012-05-04

¹¹⁸ Engvall 2012-05-04

Ett betydelsefullt kommunikationsnav var H+ utställningen på SHIP, på Bredgatan i Helsingborg. (Källa: Bildbanken Kärnan, foto taget 2009 av Anders Ebefeldt , hämtad från <http://bildbankenkarnan.helsingborg.se>)

Engvall menar trots detta att SHIP är den kreativa plats där flest medborgardialoger ägde rum, dit många olika människor kom och delade med sig av sina skilda perspektiv¹¹⁹:

”Allt eftersom processen har rullat på i projekttävlingen, så utlyste man ju sedan fem förslag och en vinnare, och då hade vi vår utställning på plats: nere på SHIP. Syftet med den utställningen

¹¹⁹ Engvall 2012-05-04

var ju dels liksom för allmänheten att komma, där skulle man kunna följa projektet: 'Vad är det som händer just nu?', och också liksom *lämna avtryck*: 'ja, men vad har du för visioner om framtiden?' Så det var inte direkt lämna synpunkter, utan mer lämna avtryck – dela med dig av dina tankar”¹²⁰

Flyttbar miniatyvällning

För att uppmuntra till ytterligare medborgardialog fanns även, samtidigt som utställningen på SHIP, en miniatyvällning om H+ som alternerade runt i Helsingborg. Denna utställning väckte stor uppmärksamhet dit den kom, och uppmuntrade till dialog på de ställen där människor faktiskt rörde sig. Miniutställningen ställdes bland annat ut på det välbesökta köpcentret Väla.¹²¹

Kontinuerliga samrådsmöten

Samråd har genomförts allt efter som nya planer tagits fram, och har varit den form av medborgardialog som enligt Engvall rent tekniskt kunnat leda till direkt inflytande¹²².

På kommunikationsnavet SHIP genomfördes majoriteten av de H+ samråd som planeringsprocessen kräver enligt lag. Men då kommunikationsbasen nyligen lämnats inföll det senaste

¹²⁰ Engvall 2012-05-04

¹²¹ Engvall 2012-05-04

¹²² Engvall 2012-05-04

samrådet, som gällde områdena Bredgatan och Oceanpiren, på Helsingborgs Stadsbibliotek. På samrådsmötena menar Engvall att det ofta är ett övertag från kommunen, då experter arbetat fram planer. Hon menar att det krävs mycket kraft och mod från medborgarens sida att ställa en fråga, då det finns ett övertag av kompetens från kommunens sida. Vidare menar hon att kommunen på samrådsmötena försökt att inte "stå och mässa", trots att man som presentatör av ett förslag varit ivrig att inte missa något. Detta för att inte trötta ut de medborgare som infunnit sig. Planerarna är mest delaktiga i samråden kring planprogrammen i rollerna som experter och sakkunniga.¹²³

Under arbetet med den fördjupade översiktsplanen som nyligen togs fram, försökte man bjuda in brett till samrådsmötena med hjälp av annonsering i radio, tidningar, och genom direktutskick. Men enligt Engvall var det få som dök upp, vilket hon delvis tror beror på att det handlade om så stora frågor, och att man fortfarande är så tidigt in i processen. Hon menar att det kan vara svårt att förhålla sig till något som ska stå färdigt 2035.¹²⁴

Hon betonar också att det kan vara problematiskt att samråden är förlagda kvällstid: "Sen tror jag också att, när man bjuder in till samrådsmöten, att ja, men då är det särskilda dagar, särskilda tider, alltså det är ju rätt förlegat."¹²⁵ Då samråden genomförs på kvällstid, för att människor ska hinna dit efter sitt arbete, leder det också till att lokal media sällan är närvarande, vilket hon tycker är synd¹²⁶.

¹²³ Engvall 2012-05-04

¹²⁴ Engvall 2012-05-04

¹²⁵ Engvall 2012-05-04

¹²⁶ Engvall 2012-05-04

Kännedoms och attitydundersökning

Under juni år 2010 gjordes en kännedoms- och attitydundersökning till H+ projektet och delprojektet Södertunneln. 300 intervjuer gjordes genom insamlingsmetoden CATI, Computer Aided Telephone Interviews, med medborgare boende inom Helsingborgs kommun i åldrarna 16-74 år. Ytterligare 100 intervjuer gjordes med samma metod, med näringsidkare inom Helsingborgs stad. I undersökningen gjordes även 100 intervjuer med medarbetare.¹²⁷ Frågorna gällde huruvida man kände till projektet H+ och projektet Södertunneln, hur man i så fall fick informationen, hur man trodde att projekten skulle påverka en, hur man helst skulle vilja få information om projektet och vilken typ av information. I undersökningen frågades det också om vilken informationskanal man använde oftast när man ville ha information om vad som händer i Helsingborg.¹²⁸

Kulturhändelser och samtalsambassadörer

Med utgångspunkt i den tidigare nämnda visionen i manualen om att levandegöra området, har olika konstevent och folkfester ägt rum under ledning av Jessica Segerlund, konstnärlig ledare i projektet H+. Hon har på olika sätt arbetat med konst och kultur

¹²⁷ Helsingborgs Stad, *Kännedoms- och attitydundersökning till H+ projektet och delprojektet Södertunneln*, 2010, s. 2 hämtad 2012-04-25 från http://hplus.helsingborg.se/ImageVaultFiles/id_6727/cf_2/Attitydundersokning2010.PDF

¹²⁸ Helsingborgs Stad, *Kännedoms- och attitydundersökning till H+ projektet och delprojektet Södertunneln*, 2010, s. 2ff

för att levandegöra och befolka H+ området redan innan det bebyggs, och därmed skapa dialogtillfällen. Ett stadsförnyelseprojekt av H+ storlek kan vara mycket komplext och svåröverskådligt för medborgarna, menar Segerlund och arkitekt Kristoffer Nilsson i Helsingborgs Stadsbyggnadsförvaltnings kundtidning¹²⁹. Ett behov av att nå och involvera medborgare och andra aktörer genom parallella, kompletterande kommunikationsstrategier har därför identifierats.¹³⁰

Under en intervju menar Segerlund att visionen om att få med sig människorna i processen varit en stark profil för projektet, varför den förankrades så tydligt i den politiskt antagna manualen för H+¹³¹. Segerlunds arbete har gått ut på att tillsammans med medborgarna "testa" området under tiden som projektet pågår, för att ta reda på vad som gör att människor vill uppehålla sig där. Konst och kultur har i ett vidgat perspektiv varit de medel som använts för att bygga fram livet i området innan det bebyggs.¹³² En rad aktörer har engagerats i de evenemang som ägt rum i det område som först kommer att byggas. Aktörer som annars inte skulle samverka har också mötts i och med denna punktmarkering, där budskap nått ut till många skilda aktörer, allt från restauranger till skolor och olika kvinnoföreningar.¹³³

¹²⁹ Segerlund, Jessica och Nilsson, Kristoffer, "Smack Bang i Folkets Hamn", *Stadsrum*, nr. 2, 2011, s. 17

¹³⁰ Segerlund och Nilsson, 2011, s. 17

¹³¹ Jessica Segerlund, konstnärlig ledare för H+ projektet, intervju 2012-04-24

¹³² Segerlund 2012-04-24

¹³³ Segerlund 2012-04-24

Ett samarbete som pågår just nu är exempelvis det med SLU i Alnarp, angående en förgröning av delar av området. Parallellt med sådana samarbeten arbetar Segerlund med konstaktörer som vid tillfällen bjudits in att skapa konstnärliga interventioner i H+ området. Vintern 2011 genomfördes eventet Smack Bang, i H+ områdets hamn, som under eventet kom att kallas Folkets hamn. Under detta event, som var ett samarbete mellan Riksställningar och Region Skåne, öppnades H+ området för första gången, och medborgarna fick komma in i det annars otillgängliga hamnområdet. Väl inne på området hade Helsingborgs stadsteater en öppen scen, och både musiker och andra konstaktörer verkade där under tolv timmar.¹³⁴

Ett exempel på en konstnärlig intervention som medborgarna deltog i är "My kitchen" av konstnärinnan och arkitekten Elin Strand Ruin. Strand Ruins projekt gick ut på att flytta köket från en trerumslägenhet i Helsingborgsområdet Drottninghög, längst ut på piren i H+ området. Köket byggdes upp precis så som det sett ut i stadsdelen Drottninghög, och i köket lagade kvinnor från Helsingborgs olika kvinnoföreningar mat från sina kulturer. Medborgarna bjöds in att äta maten, och i det lilla köket trängdes man snart och hade spontana samtal kring vad som skulle hända i H+ området i framtiden.¹³⁵

Segerlund uttrycker dialogformen på följande vis: "Istället för att sätta sig i en ring och berätta om bebyggelsen, testas bebyggelsen."¹³⁶ Segerlund menar att den kritiska dialog som

¹³⁴ Segerlund 2012-04-24

¹³⁵ Segerlund 2012-04-24

¹³⁶ Segerlund 2012-04-24

förs på eventen, exempelvis i och med projektet ”My kitchen”, kan bli grund för något konstruktivt, även om en trerumslägenhet av den typ som finns på Drottninghög aldrig skulle byggas i H+ området¹³⁷. Segerlund framhåller att Helsingborgs stads stadsförnyelseprocess inte bara är en angelägenhet för Helsingborgarna, utan att det finns olika lager av medborgardialog:

”Vi är i ett sammanhang. Och då finns det olika lager av medborgardialog, det finns de medborgarna i staden, de i regionen, de i Öresundsregionen, och de som finns i Sverige.”¹³⁸

Ett sätt att inte enbart arbeta med lokal förankring och dialog är att genom event arbeta med konst och kultur som grund för en omvärlds- och medborgardialog, menar hon: ”Det finns väl inget som är så upprörande och engagerande som konst och kultur - även om man blir förbannad, så händer det något, liksom”¹³⁹. Med utgångspunkt i detta har Segerlund även planerade samarbeten med kulturella frontfigurer som ett slags samtalsambassadörer, exempelvis Thomas Öberg, sångare i bandet Bob Hund. Segerlund menar att man med hjälp av eventen och samarbetena kan föra dialog med den grupp medborgare som sällan dyker upp på samrådsmötena, och föra dialog med fler än bara Helsingborgarna¹⁴⁰.

¹³⁷ Segerlund 2012-04-24

¹³⁸ Segerlund 2012-04-24

¹³⁹ Segerlund 2012-04-24

¹⁴⁰ Segerlund 2012-04-24

Social media

Inom projektet H+ har det även arbetats med dialog genom sociala medier. I framtagandet av den hemsida Helsingborgs stad har för H+ idag, bjöds det via Facebook, dagstidningar, samt Helsingborgs stads egen hemsida in medborgare till tre olika mötestillfällen, och fokusgrupper skapades. Dessa fokusgrupper delade med sig av vad de ville se för informationsfunktioner på hemsidan, utifrån givna frågeställningar. Den hemsida som finns för H+ idag är tänkt att tjänstgöra som en kontaktyta där samtal med medborgarna skulle kunna vara möjliga. Hemsidan innehåller i dagsläget bland annat nyheter och information om H+ projektet, offentligt material för nedladdning, radio- och livesändningar från de tidigare nämnda konst- och kulturaktiviteterna som gjorts i H+ området. Försök har även gjorts att livesända samrådsmöten. Därmed skulle man som medborgare kunna följa projektets gång trots att man inte kan närvara de tider samråden sker, och därmed kunna medverka i en dialog.¹⁴¹

Sammantaget kan det konstateras att många skilda typer av medborgardialog ägt och äger rum i H+ projektet, med olika motiv. För att närmare belysa vilket förhållnings- respektive arbetssättet varit och är har en djupgående analys genomförts.

¹⁴¹ Engvall 2012-05-04

Tredje delen

Analys och diskussion av medborgardialogens karaktär i H+

För att återuppta arbetets frågeställningar: ”Hur arbetar man med medborgardialog i stadsförnyelseprojektet H+?” och ”Vilka förhållningssätt till medborgardialog kan urskiljas i stadsförnyelseprojektet H+?” har förhållnings- och arbetssätt gällande medborgardialog i H+ analyserats, med utgångspunkt i arbetets bakgrund och erhållna intervjuvar.

Medborgardialog i H+ - Att medvetandegöra och väcka frågor kring en vision

I arbetets inledande del konstaterades det att dialog är en kommunikationsform som inte nödvändigtvis behöver innebära reellt inflytande, utan istället kunde innebära att man som närvarande upptäckte varandras förhållningssätt. Denna uppsats ser på dialogsituationen i ljuset av Sherry Arnsteins tidigare presenterade delaktighetstrappa, som Sveriges kommuner och landsting anpassat till det svenska plansystemet¹⁴². I denna trappa är dialogen som metod ofta bara

är ett sätt att ge medborgarna chansen att just föra dialog och diskutera den för projektet aktuella frågan.¹⁴³

I studien av de genomförda dialogerna i H+ blir det tydligt att just detta förhållningssätt till dialog varit rådande genomgående i projektet, även om man som medborgare rent juridiskt haft möjlighet att påverka och överklaga planer under de samrådsmöten som ägt rum. Medborgardialogen i H+ har hittills varit en metod för att medvetandegöra medborgarna om projektets intentioner, och få dem att kritiskt diskutera och reflektera. Detta dock kring ett givet, befintligt material som tagits fram i en inledande process som inte varit eller är offentlig.

Dialogens kontinuitet och medborgarens delaktighet

Det konstaterades i arbetets början att många medborgare efterfrågar möjligheten att få bidra med kunskaper just i *tidiga* skeden av ett projekt som berör dem, så att beslutsfattare kan ta hänsyn till dessa¹⁴⁴. I SKL:s tolkning av Arnsteins trappa är delaktighet att medborgarna är med i flera skeden under processens gång¹⁴⁵. Däribland ett tidigt visionsskede. Medborgarna tillåts delta under längre tid och får kanske därmed fler möjligheter att påverka beslutsfattandet enligt denna definition.

¹⁴² Sveriges kommuner och landsting, 2009, s. 19f

¹⁴³ Sveriges kommuner och landsting, 2009, s. 19f

¹⁴⁴ SOU 2005:77 s. 838

¹⁴⁵ Sveriges kommuner och landsting, 2009, s. 19f

Just *när* i planerings och visionsprocessen medborgardialogen äger rum är därför intressant, då det kan vara svårt att ifrågasätta planer och visioner som ser "färdiga" ut.

Innan projektet H+ existerade, genomfördes den tidigare nämnda medborgardialogen "Söder i förändring". Denna medborgardialog utgjorde ett visst underlag för visionsarbetet, men det är oklart vilka aspekter från denna dialog man förde med sig in i H+ projektet. "Söder i förändring" var den enda medborgardialog som gjorts i ett tidigt skede jämte kontinuerliga samrådsmöten där visionen presenterades.

En målmedveten strävan har dock varit att arbeta med genomgående transparens för att underlätta för dialog. Genom den tidigare beskrivna metoden benämnd 'Open source planning' finns en ambition i projektet om kontinuerlig dialog och kontinuerligt kunskapsutbyte. Genom den utställning som tidigare figurerade på kommunikationsnavet SHIP, skulle dialogen kunna hållas levande fortlöpande.

Men med Sherry Arnsteins tidigare presenterade delaktighetstrappa¹⁴⁶ i åtanke, fungerar dock inte projektutställningen som tidigare existerade på SHIP så mycket som en dialogform, utan mer som ett medel för fortlöpande delaktighet genom *information*. Medborgarna fick främst vara delaktiga genom att konstant informeras om projektet och dess utveckling på denna utställning. De medborgardialoger som sedan genomförts i form av attitydundersökningar och konst-

¹⁴⁶ Sveriges kommuner och landsting, 2009, s. 19f

och kulturevent, kom i senare skeden av projektet, då vinnaren av projektävlingen redan var utsedd.

Att en dialog eller en transparens inte fanns i projektets tidiga skede, för tankarna till en av de planeringstraditioner som tidigare togs upp: 'social reform'. 'Social reform' är enligt Nyströms tolkning av Friedmanns klassificering av planeringstraditioner, den tradition som betonar välfärdsfrågor och ekonomisk tillväxt, och utgångspunkten i denna planeringstradition är ofta sociala missförhållanden som man anser behöver åtgärdas¹⁴⁷. Så är fallet i projektet H+, i och med den segregationsproblematik man identifierat i Helsingborgs stad. Grunden för H+ låg i denna sociala problematik, och att denna problematik identifierades visar på likheten med 'social reform'-traditionen.

En annan likhet är att planeraren i 'social reform'-traditionen inte arbetar särskilt nära medborgarna i framtagandet av planer, på grund av sitt professionella och administrativa ansvar¹⁴⁸, vilket planerarna inte heller gjort i H+. Planerarna har främst varit sakkunniga fackmän som presenterat planer på samrådsmöten och agerat experter i det tidiga visionsarbetet¹⁴⁹.

¹⁴⁷ Nyström, 2003, s. 87

¹⁴⁸ Nyström, 2003, s. 87

¹⁴⁹ Engvall 2012-05-04

Dialog eller upplysningsverksamhet?

Utställningen som tidigare existerade på kommunikationsnavet SHIP, var främst en plats där man lyssnade på presentationer, reflekterade över planerna som visades, för att sedan lämna "avtryck" och inte synpunkter¹⁵⁰. Vad de så kallade "avtrycken" man kunde lämna på kommunikationsnavet SHIP skulle ge projektprocessen är vagt. Information, exempelvis i form av en utställning, är enligt Sveriges Kommuner och Landstings tolkning av Sherry Arnsteins delaktighetstrappa, den lägsta formen av delaktighet. Därför är det tveksamt om utställningen om H+ och presentationerna som ägde rum på SHIP kan räknas som kontinuerlig medborgardialog där man i ömsesidig förståelse samtalar med varandra. De dialoger som fördes genom attitydundersökning per telefon och inte på en reell plats, är med utgångspunkt i definitionen av begreppet "dialog" som många experter definierar det¹⁵¹, också svåra att förklara som dialogsituationer. Man har inte träffats öga mot öga i en trygg miljö och ömsesidigt diskuterat ett problem och möjliga alternativ.

Gällande de kulturhändelser som inbjudit medborgare att besöka det annars otillgängliga stadsförnyelseområdet, kan de också uttydas som en form av upplysningsverksamhet, men läsningen ger att de även varit forum för dialog. Det som dock kan ifrågasättas är om inte denna dialog främst skett medborgare emellan, och inte mellan medborgare och tjänstemän.

¹⁵⁰ Engvall 2012-05-04

¹⁵¹ Pruitt och Thomas, 2007, s. 20

Att nå ut till alla lite, eller till ett fåtal ordentligt –

punktmarkering respektive masskommunikation

Då dialogen ofta haft inslag av en upplysningsverksamhet har arbetet handlat om att på olika sätt nå ut med information om den förestående stadsförnyelsen. Sett till intervjusvar från intervjupersonerna¹⁵² har metoderna och förhållningssättet till huruvida man bäst når ut, skiftat. Enligt Engvall¹⁵³ hade man försökt nå ut till så många som möjligt, via massutskick med information och inbjudan till samråd. Enligt Segerlund¹⁵⁴ är dock punktmarkering av publik också viktigt i projektet, det vill säga att man hellre nådde ut "ordentligt" till ett fåtal medborgare än bara lite till ett flertal. Denna punktmarkering kan observeras i och med de grupper man arbetat med i konsteventen, till exempel de tidigare nämnda kvinnoföreningarna eller vissa skolklasser. Enligt Segerlund fanns ett stort värde i sådan punktmarkering av medborgare, då de närvarande medborgarna dels skulle kunna föra med sig andra medborgare som annars inte engagerat sig (föräldrar, släktingar, vänner), och dels för att människor verkligen skulle kunna få djupare insikt kring stadsomvandlingen, och faktiskt få insikt i frågorna och problematiken¹⁵⁵.

Det finns likheter med hur man arbetat med olika aktörer i de experimentella konst- och kultureventen i H+ området och Friedmanns planeringstradition 'social learning', som den

¹⁵² Segerlund 2012-04-24 och Engvall 2012-05-04

¹⁵³ Engvall 2012-05-04

¹⁵⁴ Segerlund 2012-04-24

¹⁵⁵ Segerlund 2012-04-24

beskrevs av Nyström¹⁵⁶. Man har i 'social learning'-traditionen, likt planeringspraxisen i H+, öppenhet vad det gäller kontakt med olika intressenter, och traditionen och praxisen är inte särskilt formaliserad bortsett från de samrådsmöten lagen kräver. Enligt Segerlund har man till och med velat föra dialog med aktörer bortom det lokala i och med "kulturhappenings" och "samtalsambassadörer"¹⁵⁷. Inom denna tradition finns också inslag av sociala experiment för att få erfarenheter som kan vara värdefulla för planeringen¹⁵⁸, snarlikt de experimentella kulturhändelser som skett i H+ tillsammans med de närvarande medborgarna. I och med de kulturhändelser som skedde i H+ området, har man försökt föra dialog "nära" medborgarna, men kommunikatörsrollen har inte varit planerarnas roll just i dessa dialogsammanhang.

Dialogsituationen som plats

Platsen för medborgardialogen har, med utgångspunkt i en av intervjupersonernas svar¹⁵⁹, varit avgörande i arbetet med H+. Det kan konstateras att platsens betydelse för dialogverksamhet i projektet varit central, då man i projektet dels prövar att verkställa dialogen där människor tenderar att röra sig och känna sig trygga, dels i eller nära det aktuella stadsförnyelseområdet. Såväl formella samråd som mer informella ansatser till dialogsituationer i form av

¹⁵⁶ Nyström, 2003, s. 88

¹⁵⁷ Segerlund 2012-04-24

¹⁵⁸ Nyström, 2003, s. 88

¹⁵⁹ Segerlund 2012-04-24

projektutställningen hölls på kommunikationsnavet SHIP, lokaliserat i direkt anslutning till H+ området. Samråden sker för närvarande på Helsingborgs stadsbibliotek, där Helsingborgarna torde känna viss trygghet i den bekanta lokalen. De miniatyrtställningar som förekom parallellt med den större utställningen, förekom också på platser som var befolkade, informella och bekanta. De dialoger i form av konst och kulturhändelser som ägde rum, skedde inte i en miljö som annars är tillgänglig men på en tämligen informell plats, nämligen i H+ områdets hamn.

Den medborgardialog som hittills bedrivits vad det gäller sociala medier, skulle kunna vara ytterligare ett uttryck för att man inom projektet insett att både plats och tidsaspekter spelar roll i dialogsituationer. Man kan rimligtvis inte nå alla, menar både Segerlund och Engvall¹⁶⁰. Det dialogarbete som bedrivits på sociala medieplattformar som plats, har dock fördelen att de når ut till många. Det arbete som bedrivits på hemsidor och "sociala communitys" är en naturlig följd av 'Open source planning', och en bekräftelse på ambitionen att vilja medvetandegöra med information kring visionen H+.

Medborgaren – passiv initialt, aktiv i senare skede

Som konstaterat i stycket "Dialogens kontinuitet" har dialogsituationer inte förekommit i projektets tidiga visionsskede, istället tog olika projektteam sig an en förutbestämd problematik. När den övergripande visionen stod

¹⁶⁰ Segerlund 2012-04-24 och Engvall 2012-05-04

klar började man emellertid se medborgaren som ett aktivt subjekt med möjlighet att vara delaktig i processen, och med möjlighet att påverka. Enligt Segerlund skulle faktiskt medborgarnas användning av platsen, som kunde urskiljas i H+ området vid kulturhändelserna, kunna påverka hur man planerar i sitt fortsatta arbete¹⁶¹.

I H+ manualen betonas det att man inom projektet inte vill vara kontrollerande och dikterande¹⁶², men enligt den intervju som gjorts med Engvall har det varit svårt att vara aktiv medborgare på de fortlöpande samrådsmötena¹⁶³. Att samrådsmötena ofta består i att presentera aktuella planer för medborgarna, som de sedan ger respons på, gör ofta att den närvarande medborgaren har svårt att ställa en fråga, och känna att detta kan påverka. Att kommunen har ett övertag när det gäller kompetens¹⁶⁴ skulle kunna bidra ytterligare till att medborgaren blir passiv initialt, för att sedan reagera på, eller kanske till och med att protestera mot, de planer som visas och därmed bli aktiv.

Slutsats

Dialog skildrades tidigare i arbetet som en kommunikationsform genom vilken avsikten inte är att förespråka något, utan snarare är att väcka frågor. I en dialogsituation försöker man inte övertyga eller argumentera som man gör i en debatt, utan

¹⁶¹ Segerlund 2012-04-24

¹⁶² Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg Manual*, 2011, s. 27

¹⁶³ Engvall 2012-05-04

¹⁶⁴ Engvall 2012-05-04

snarare utforska och upptäcka varandras förhållningssätt. Utifrån detta synsätt kan man fråga sig om en medborgardialog verkligen förts. Mycket av arbetet som förts kommunikationsmässigt har mest handlat om att medvetandegöra människor om H+ området.

Enligt Segerlund¹⁶⁵ har många Helsingborgare en anknytning till hamnen och H+ området, men de grupper som inte har det, exempelvis unga Helsingborgare, ser mest H+ området som en vit fläck på kartan. En logisk konsekvens är att man helt enkelt varit tvungen att lägga en stor del av de resurser man har på information om områdets existens, snarare än att föra dialog i stil med "Söder i Förändring". Detta blir särskilt tydligt i och med kännedomsundersökningen som gjorts i projektet.

Huruvida "Söder i förändring" låg till grund för visionen om H+ är svårt att få inblick i. Den transparens som präglade projektet hittills, har inte varit närvarande i projektets början. Detta skulle kunna bero på att det har varit svårt att föra dialog då projektet är så omfattande med många inblandade aktörer, med skilda roller.

Beträffande den manual som togs fram, som skulle fungera som ett samtal, kan det även här ifrågasättas om det rört sig om dialog. I en dialogsituation försöker man som närvarande, som tidigare nämnt, inte övertyga eller argumentera som man gör i en debatt, utan snarare utforska och upptäcka varandras synsätt. Ambitionen om den transparenta planeringen var hög och manifesterades i H+ manualen, även om transparensen inte fanns i projektets början. I samma ögonblick som manualen med

¹⁶⁵ Segerlund 2012-04-24

riktlinjer trycktes, har man inom projektet emellertid tagit ställning till ett visst alternativ, plockat från ett antal alternativ som i sin tur tagits fram av en enskild grupp.

Vad som därför också kan konstateras är att beslutsfattarna inom H+ projektet, i enlighet med den av Friedmann identifierade 'social reform'-traditionen¹⁶⁶, hittills påverkat medborgarna i en viss riktning. Detta genom att visionen för stadsförnyelsen faktiskt handlar om att lösa ett identifierat socialt problem. Syntesen av detta är att dialogen, som ofta främst syftat till att informera och påverka medborgarna, inte bara varit en metod för att medvetandegöra medborgarna om H+ områdets existens, utan också en metod för att påverka dem i en viss riktning.

Slutsatsen som dras av förhållningssätten och arbetssätten i H+ är att ett tidigt visionsskede är ett kritiskt skede, då stora frågor behandlas. De riktlinjer som finns kring medborgardialog har tagit sig uttryck på många olika sätt. Dels i formella dialogsammanhang, dels i mindre formella. Det förblir oklart exakt hur Helsingborgarna kommer att vara med och forma den nya stadsdelen. Huruvida medborgaren kommer att kunna påverka befintligt planmaterial utöver de påverkansmöjligheter samrådsmötena till viss del ger, återstår att se. Vad som även återstår att se är hur de förhållnings- och arbetssätt som hittills påträffats gällande medborgardialogen kommer att påverka Helsingborgarna och inte minst H+ området. Utifrån både intervjuer och genomförandemanual finns en hög ambition i H+

¹⁶⁶ Nyström, 2003, s. 87

vad det gäller medborgardialog, trots att medborgardialogerna blev aktuella först när grundvisionen stod klar.

Enligt Engvall handlar den för projektet dominerande dialogfilosofin, open source planning, om att dela med sig av kunskap, de lärdomar man drar från det fortgående arbetet och att bjuda in olika kompetenser. Hon menar dock att det finns baksidor med denna transparens, att man som tjänsteman utsätter sig för viss kritik. I längden tror hon dock att resultatet blir bättre ju fler som är delaktiga i en dialogsituation.¹⁶⁷

Ett personligt ställningstagande jag vill delge, är att det hos mig finns en tro på att resultatet blir bättre när fler människor ges insyn och tillåts delta hela vägen i ett stadsförnyelseprojekt. Som i alla projekt är det anmärkningsvärt hur positivt det kan vara att få kritik i ett tidigt visionsskede snarare än dagen innan deadline. Öppenhet med tankar och idéer i ett tidigt planeringsskede kan göra att alla utgår som segrare, om man vågar utsätta sig för kritik och dialogsituationer. Även om alla kommuner arbetar olika med medborgardialog, skulle detta kunna vara en grundprincip.

Förslag till vidare forskning

Att i ett tidigt skede låta medborgare föra dialog med beslutsfattare i form av politiker och tjänstemän kanske upplevs som omständigt, men demokratin skulle vinna på att få fler synsätt på stora stadsförnyelsefrågor. Hur man sedan går till väga för att genomföra något sådant är en intressant fråga för

¹⁶⁷ Engvall 2012-05-04

vidare forskning. I stadsförnyelseprojekt av H+ omfattning skulle en inledande, offentlig dialog med politikerna kunna genomföras, då det tidigare i arbetet konstaterades att planeraren var den som ofta bara var närvarande i form av sakkunnig på exempelvis samrådsmöten. Därefter skulle resultaten av dialogen kunna analyseras. Genom att inte enbart låta de folkvalda och tjänstemännen fatta stora visionsbeslut utan medborgarnas insyn, utan att man istället försöker föra en gemensam dialog i ett tidigt skede, skulle man med fördel kunna fånga upp trender och önskemål som annars inte kommer upp. Detta om något hade kunnat ge de folkvalda större legitimitet. En alternativ vidare forskningsuppgift skulle kunna vara att testa en reform av planerarens och medborgarens roller, för att sedan studera resultatet av att inte enbart professionella tjänstemän och politiker är aktiva i ett projekts tidiga skede.

Den estetiska aspekten är också intressant när det gäller medborgardialog och stadsförnyelseprocesser. Ett talesätt är ”ju fler kockar, desto sämre soppa”. Men en utformning kanske inte nödvändigtvis behöver bli medioker för att den tar hänsyn till fler önskemål. Enligt Engvall blir resultatet bättre ju fler människor som är med och skapar ett område, då fler behov kan tillgodoses¹⁶⁸. Ifall dialogen förs i ett lokalt sammanhang bör detta även ge bonusen att stadsförnyelsen speglar särintressen och därmed motverkar att städer idag blir allt mer lika varandra. Ytterligare forskning jag efterfrågar är därför också hur vi genom ökad transparens, dialog och förändrade roller i tidiga planeringsskeden kan ge våra städer personligare uttryck.

¹⁶⁸ Engvall 2012-05-04

Källkritik och metoddiskussion

Av de källor som använts är många hemsidor, som kontinuerligt uppdateras. Därför finns en problematik kring hur länge studien är att betrakta som samtida. Beträffande tryckta källor har sekundärhandskällor använts. Gemensamt för majoriteten av dem är att ursprungskällans teorier och modeller översatts till en svensk kontext, varför dessa passat in i studien, som berör just en svensk kontext. Övriga andrahandskällor har bedömts som mycket tillförlitliga.

Gällande valet av intervjupersoner har jag endast haft möjlighet att intervjua två tjänstemän inom H+ med olika befattning och synsätt. Det hade varit av stort värde att intervjua både medborgare och tjänstemän som exempelvis stadsplanerare, samt även folkvalda politiker rörande projektet och medborgardialogen i det. Mest intressant hade varit att intervjua alla de inblandade aktörer som var aktiva i projektets tidiga skede. Trots att denna möjlighet inte fanns, anser jag ändå att intervjuerna gett mig mycket kunskap och bidragit till undersökningens och analysens resultat.

Gällande metoden för avgränsningar inom projektet, hade jag i efterhand gärna lagt större fokus på den medborgardialog som gick ut på att föra in konst och kultur i dialogen kring stadsförnyelseprocesser, även om det var intressant att undersöka och problematisera alla former av medborgardialog som genomförts i H+. Detta då dialog genom konst och kultur är innovativt och obeprövat i Helsingborgs stad, och förtjänar en grundlig utredning och analys av värden och effekter.

Källförteckning

Elektroniska källor

E-böcker

Stadsbyggnadsförvaltningen i Helsingborg, *Planprogram för Södertunneln, Gamla staden 2:1 mfl.*, Helsingborg, 2009, hämtad 2012-04-24 från http://www.helsingborg.se/ImageVaultFiles/id_736/cf_2/sodertunneln_planprog_sbf.pdf

Sveriges kommuner och landsting, *11 Tankar om medborgardialog i styrning*, Stockholm, 2009, hämtad 2012-04-23 från http://brs.skl.se/brsbibl/kata_documents/doc39416_1.pdf

Hemsidor

Boverket, *PBL:s syfte, innehåll och definitioner*, 2011, hämtad 2012-04-12 från <http://www.boverket.se/Vagledning/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/Lagens-innehall-utveckling/PBLs-syfte-innehall-och-definitioner/#>

Boverket, *Sociala konsekvenser*, 2011, hämtad 2012-04-12 från <http://www.boverket.se/Vagledning/PBL-kunskapsbanken/Oversiktsplanering/Att-arbeta-med->

[oversiktsplanering/Konsekvensbeskrivning-av-oversiktsplan/Sociala-konsekvenser/#](#)

Boverket, *Översiktsplaneprocessen*, 2010, hämtad 2012-04-12 från <http://www.boverket.se/Planera/Kommunal-planering/Oversiktsplanering/Oversiktsplaneprocessen/>

Helsingborgs stad, *Drömmen om en sammanhållen stad*, hämtad 2012-04-23 från <http://hplus.helsingborg.se/om-hplus/historia/>

Helsingborgs stads hemsida, *En plats att längta tillbaka till...*, hämtad 2012-04-23 från <http://hplus.helsingborg.se/om-hplus/vision-och-ledstjarnor/>

Helsingborgs stad, *Frågor och svar om H+ projektet*, hämtad 2012-04-23 från <http://hplus.helsingborg.se/om-hplus/fragor-och-svar/>

Helsingborgs stad, *H+ (Hplus) med fem olika delområden*, hämtad 2012-04-23 från <http://hplus.helsingborg.se/om-hplus/h-området-med-delområdet/>

Helsingborgs stad, *Helsingborg är landets åttonde största kommun*, 2012, hämtad 2012-04-20 från <http://www.helsingborg.se/Medborgare/Kommun-och-politik/Nyhetskatalog/helsingborg-ar-landets-attonde-storsta-kommun/>

Helsingborgs stad, *Kännedoms- och attitydundersökning till H+ projektet och delprojektet Södertunneln*, 2010, hämtad 2012-04-25 från http://hplus.helsingborg.se/ImageVaultFiles/id_6727/cf_2/Attitydundersökning2010.PDF

Helsingborgs stad, *Processen Söder i förändring – så här gick det till*, 2006, hämtad 2012-05-05 från http://hplus.helsingborg.se/ImageVaultFiles/id_11970/cf_2/SiF%20Rapport.PDF

Helsingborgs stad, *Stadsförnyelseprojektet H+ - Så når vi visionen*, hämtad 2012-04-23 från <http://hplus.helsingborg.se/om-hplus/h-i-praktiken/>

Migrationsverket, *Vad innebär svenskt medborgarskap?*, 2011, hämtad 2012-04-19 från <http://www.migrationsverket.se/info/399.html>

Riksantikvarieämbetet, *Europeiska Landskapskonventionen*, 2012, hämtad 2012-04-24 från http://www.raa.se/cms/extern/kulturarv/landskap/europeiska_landskapskonventionen.html

Statens folkhälsoinstitut, *Övergripande mål för folkhälsa*, 2010, hämtad 2012-04-12 från <http://www.fhi.se/Om-oss/Overgripande-mal-for-folkhalsa/>

Elektroniska tidskrifter

Jondelius, Erik, "Landskap ska med dialog byggas", *Arkitekten*, nr. 4, 2012, s.29-32, hämtad 2012-04-29 från <http://www.arkitekt.se/s72164>

Elektroniska dokument

Riksantikvarieämbetet, *Förslag till genomförande av den europeiska landskapskonventionen i Sverige - Slutredovisning av regeringsuppdrag*, 2008 hämtad 2012-04-12 från http://www.raa.se/publicerat/rapp2008_1.pdf

Tryckta källor

Böcker

Eriksen, Erik Oddvar. *Kommunikativt ledarskap: om styrning av offentliga institutioner*. Daidalos AB, Göteborg, 1997

Nyström, Jan. *Planeringens grunder*. Studentlitteratur, Lund, 2003

Palm, Lars och Windahl, Sven. *Kommunikation: teorin i praktiken*. Konsultförlaget, Uppsala, 1989

Pruitt, Bettye och Thomas, Philip. *Democratic dialogue – a handbook for practitioners*. GS/OAS Washington D.C., International IDEA, Strömsborg och UNDP, New York, 2007

SOU:s

SOU, 2005:77. *Får jag lov? Om planering och byggande*, Stockholm, Socialdepartementet, 2005

Tidsskrifter

Segerlund, Jessica och Nilsson, Kristoffer, "Smack Bang i Folkets Hamn", *Stadsrum*, nr. 2, 2011, s. 17

Stadsbyggnadsförvaltningen i Helsingborg, "FÖP H+ är klar!", *Stadsrum*, nr. 2, 2011, s. 14

Broschyrer

Helsingborgs stad projekt H+, *Var med och gör verklighet av visionen!*, 2010

Den tryckta broschyr som använts finns att tillgå på Stadsbyggnadsförvaltningen i Helsingborg.

Rapporter

Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg: tävlingsrapport från projekttävlingen för H+*, 2009

Helsingborgs stad projekt H+, *Imagine Helsingborg Manual - H+ manual*, 2011

Dessa tryckta rapporter som använts, finns att tillgå på Stadsbyggnadsförvaltningen i Helsingborg.

Muntliga källor

Engvall, Jessica, biträdande kommunikationschef i H+ projektet, intervju 2012-05-04

Segerlund, Jessica, konstnärlig ledare i H+ projektet, intervju 2012-04-24